โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

เมืองเก่าเพชรบุรี

สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำนำ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ.๒๕๔๖ ซึ่งมีคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าทำหน้าที่กำกับดูแล

สำหรับการดำเนินงานประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า กลุ่มที่ ๑ แล้ว รวม ๙ เมือง ได้แก่ เมืองเก่าเชียงใหม่ เมืองเก่าลำพูน เมืองเก่าลำปาง เมืองเก่าน่าน เมืองเก่ากำแพงเพชร เมืองเก่าลพบุรี เมืองเก่าพิมาย เมืองเก่านครศรีธรรมราช และเมืองเก่าสงขลา และในการประชุมคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและพิจารณาแผนการดำเนินงานในพื้นที่เมืองเก่า ครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๔ และครั้งที่ ๔/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔ ได้กำหนดพื้นที่และจัดลำดับความสำคัญเมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ รวม ๒๕ เมือง และเห็นชอบให้ดำเนินการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า และกรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ลำดับที่ ๑ คือ เมืองเก่าแพร่ เมืองเก่าเพชรบุรี เมืองเก่าจันทบุรี เมืองเก่าร้อยเอ็ดและเมืองเก่าปัตตานี สำนักงานฯ จึงจัดทำโครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ ขึ้น เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า พร้อมรายละเอียดองค์ประกอบเมืองที่สำคัญในพื้นที่เมืองเก่า และจัดทำเอกสารประกอบการพิจารณาประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่า ต่อไป

การจัดทำเอกสารการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่านี้ สำนักงานฯ ได้มอบหมายให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปฏิบัติงานเป็นที่ปรึกษาดำเนินโครงการ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและพิจารณาแผนการดำเนินงานในพื้นที่เมืองเก่าภายใต้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า อีกทั้งยังได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลแผนที่ดิจิตอล จากกรมโยธาธิการและผังเมือง และสำนักบริหารโครงการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และข้อมูลแผนที่แสดงขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง – คูเมือง จากสำนักบริหารจัดการฐานข้อมูลที่ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ ภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหาร และความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่นและประชาชนในเขตพื้นที่เมืองเก่า ในระหว่างการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี

สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารฉบับนี้จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ให้กับหน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต่อไป

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตุลาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

หน้า

คำนำ

๑. ความเป็นมา ๑

๒. กรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ๒

๓. กรอบของกฎหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ๕

๔. หลักการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ๘

๕. ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ๙

๕.๑ ความสำคัญของพื้นที่ ๙

๕.๒ องค์ประกอบเมืองเก่า ๑๑

๕.๓ ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ๑๒

๕.๔ เขตพื้นที่ (Zoning) ภายในเขตพื้นที่เมืองเก่า ๑๒

๖. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ๑๖

๖.๑ แนวทางทั่วไป ๑๖

๖.๒ แนวทางสำหรับเขตพื้นที่ (Zoning) ๑๘

ภาคผนวก

๑. ความเป็นมา

"เมืองเก่า" หมายถึง เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบทอดมาแต่กาลก่อน หรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางศิลปะ โบราณคดี และประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ การรักษาคุณค่า และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของเมืองเก่าไว้จะเอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สิ่งก่อสร้างและองค์ประกอบเมือง ที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์เมืองเก่ามีศักยภาพสูงในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน สามารถเสริมคุณค่าทางเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นและของประเทศ

ปัจจุบันความเป็นเมืองเก่าได้ถูกความเจริญรุ่งเรืองและการขยายตัวของตัวเมืองโดยไม่มีขอบเขตและทิศทาง ทำให้องค์ประกอบเมืองหรือคุณค่าของเมืองลดความสำคัญ และถูกทำลาย รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลายกิจกรรม ทั้งภาคราชการและเอกชนที่ไม่เหมาะสมและอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้เมืองเก่าหลายเมืองหมดสภาพและถูกทำลาย ส่งผลให้คุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองเก่าค่อย ๆ หมดไปรัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานเป็นพิเศษเฉพาะพื้นที่ เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. ๒๕๔๖ มีคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ทำหน้าที่วางนโยบาย กำหนดพื้นที่และจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เป็นขั้นตอนแรกของการดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า โดยกำหนดตามสภาพข้อเท็จจริงบนพื้นฐานข้อมูลและหลักฐานที่อ้างอิง การค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เมื่อมีขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าที่ชัดเจน จังหวัดและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดหรือพัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการได้ต่อไป ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ ๑ แล้วรวม ๙ เมือง ได้แก่ เมืองเก่าเชียงใหม่ เมืองเก่าลำพูน เมืองเก่าลำปาง เมืองเก่าน่าน เมืองเก่ากำแพงเพชร เมืองเก่าลพบุรี เมืองเก่าพิมาย เมืองเก่านครศรีธรรมราช และเมืองเก่าสงขลา

ในการประชุมคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและพิจารณาแผนการดำเนินงานในพื้นที่เมืองเก่า ครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๔ และครั้งที่ ๔/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔ ได้กำหนดพื้นที่และจัดลำดับความสำคัญเมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ รวม ๒๕ เมือง และเห็นชอบให้ดำเนินการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าและกรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ลำดับที่ ๑ ดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่	๑) เมืองเก่าแพร่	๒) เมืองเก่าเชียงราย	๓) เมืองเก่าพะเยา
	๔) เมืองเก่าพิจิตร	๕) เมืองเก่าตาก	
ภาคกลาง ได้แก่	๑) เมืองเก่าเพชรบุรี	๒) เมืองเก่าสุพรรณบุรี	๓) เมืองเก่ากาญจนบุรี
	๔) เมืองเก่าราชบุรี	๕) เมืองเก่าอู่ทอง	๖) เมืองเก่าสรรคบุรี
ภาคตะวันออก ได้แก่	๑) เมืองเก่าจันทบุรี	๒) เมืองเก่าระยอง	๓) เมืองเก่านครนายก
ภาคตะวันออก ได้แก่	๑) เมืองเก่าร้อยเอ็ด	๒) เมืองเก่าบุรีรัมย์	๓) เมืองเก่านครราชสีมา

เฉียงเหนือ	๔) เมืองเก่าสุรินทร์	๕) เมืองเก่าสกลนคร	
ภาคใต้ ได้แก่	๑) เมืองเก่าปัตตานี	๒) เมืองเก่าตะกั่วป่า	๓) เมืองเก่าสตูล
	๔) เมืองเก่ายะลา	๕) เมืองเก่านราธิวาส	๖) เมืองเก่าระนอง

ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการเมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ มีการขับเคลื่อนและดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและภัยคุกคามในพื้นที่เมืองเก่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า จึงดำเนินการกำหนดพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ ลำดับที่ ๑ รวม ๕ เมือง ได้แก่ เมืองเก่าแพร่ เมืองเก่าเพชรบุรี เมืองเก่าจันทบุรี เมืองเก่าร้อยเอ็ด และเมืองเก่าปัตตานี

เอกสารโครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ : เมืองเก่าเพชรบุรี ที่สำนักงานฯ จัดทำขึ้นประกอบด้วย กรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า หลักการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เพื่อให้จังหวัดและท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่เมืองเก่าต่อไป

๒. กรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ ๒ นี้ มีกรอบความคิดบนหลักของการพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์ว่าเป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่ทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏเอกลักษณ์ของพื้นที่อย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของทั้งพื้นที่ โดยต้องระมัดระวังมิให้เน้นการตกแต่งรายละเอียดมากเกินไปจนเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิม ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง ทั้งนี้ต้องไม่ให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้ามารบกวนพื้นที่อนุรักษ์ (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, ๒๕๕๐)

การพัฒนาเมืองเก่าในเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำคัญ คุณลักษณะเฉพาะ บูรณภาพ และความเป็นของแท้ดั้งเดิมของเมืองเก่าแล้ว จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย อาทิ แหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงเมือง ระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศธรรมชาติที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับเมืองเก่า เพราะระบบนิเวศเหล่านี้ย่อมมีผลในการทำให้เมืองเก่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชนเชิงอนุรักษ์ก็คือ การบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในงานด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการมากที่สุด ทั้งนี้การบูรณาการจะต้องผสานทั้งศาสตร์และศิลป์ในหลายด้านด้วยกัน อาทิ การใช้หลักนิติศาสตร์เข้ามาช่วยในการออกกฎหมาย และกำหนดมาตรการที่เหมาะสม การใช้หลักรัฐศาสตร์เพื่อการจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เสมอภาค และเป็นธรรม การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อสร้างเครื่องมือและแนวคิดใหม่ ๆ ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น การใช้หลักเศรษฐศาสตร์มาสร้างแรงจูงใจในเชิงเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการ

การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะชาวชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่อยู่ในเมืองเก่า และจะเป็นผู้สานต่อให้เกิดความยั่งยืนของเมือง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่า และความสำคัญของเมืองเก่าจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเมืองเก่าต่อไป

ในการรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์ และการฟื้นฟูเมืองเก่าในแนวทางที่เป็นสากลนั้น มีหลักการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ ๔ ประการ (Fielden, ๑๙๙๓) คือ

๑) การอนุรักษ์เชิงบูรณาการ (Integrated conservation) โดยการผสมผสานงานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางผังเมือง

๒) การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) โดยการควบคุมการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ ๆ การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคม จะช่วยให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไป ด้วยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร การจำกัดปริมาณการจราจร และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

๓) การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill design)

การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติม ควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (Urban fabric) และหน้าที่ใช้สอย (function) และการประยุกต์ใช้หลักการของการออกแบบชุมชนเมือง และความงามของเมือง

๔) การบริหารจัดการ (Administrative Actions) โดยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้ บางครั้งอาจต้องการอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล (Holliday, ๑๙๗๓)

เมืองเก่าที่ยังมีชีวิตนั้น คือเมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือที่ยังมีพลวัต นั่นคือการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ (Feilden, ๑๙๙๓) แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมดจะมีความสำคัญมาก (Goakes, ๑๙๘๗) ดังนั้น การบริหารจัดการควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับในประเทศไทย นิจ หิญชีระนันท์ ได้ให้แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมืองไว้ ๖ ประการ (นิจ หิญชีระนันท์, ๒๕๒๐) มีรายละเอียดดังนี้

๑) การใช้ประโยชน์ที่ดิน มีข้อพิจารณาคือ

- การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม
- การฟื้นฟูบูรณะชุมชนให้กลับคืนสู่ชีวิต
- การจัดให้มีสวนสาธารณะ

๒) การพัฒนาและก่อสร้าง มีข้อพิจารณาคือ

- การออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีความกลมกลืนกับอาคารข้างเคียง
- การควบคุมความสูงไม่ให้บดบังหรือข่มอาคารเดิม รวมถึงเสาไฟฟ้า เสาโทรเลข ฯลฯ ด้วย
- การควบคุมลักษณะภายนอกของอาคาร
- การบำรุงรักษาให้อาคารและสภาพแวดล้อมดำรงคุณค่าอยู่เสมอ

๓) การอนุรักษ์

- การคุ้มครองคุณค่าและความงาม โดยการขึ้นทะเบียนวัตถุและบริเวณ ซึ่งคุณค่าที่คุ้มครอง ควรมี ๓ ลักษณะ คือคุณค่าทางวิทยาการ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความงามตามธรรมชาติ
- การอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาเมือง โดยรักษาลักษณะพิเศษของท้องถิ่นไว้
- แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง เป็นที่โล่ง และเป็นแหล่งที่งดงาม ให้ความรื่นรมย์แก่เมือง
- ต้นไม้ ควรเก็บรักษาไว้ รวมทั้งให้มีการรักษาหน้าดินไว้
- โครงการพัฒนา เช่น สะพานลอย ถนน ไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ทัศนียภาพของเมือง

๔) การสัญจร

- ถนนและอุปกรณ์ ควรมีทางเท้ากว้าง และบริเวณปลูกต้นไม้ อุปกรณ์ในถนน รวมทั้งการนำสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ สายโทรเลข ลงใต้ดินในถนนบางสาย
- ระบบถนน โดยสร้างถนนเลี่ยงพื้นที่อนุรักษ์ ปรับเปลี่ยนถนนเดิมในบริเวณอนุรักษ์ให้เป็นทางเท้า
- ทางเท้าใต้ชายคา ควรจัดให้มีเฉพาะย่านพาณิชยกรรม
- ทางเดินและทางจักรยานในเขตอนุรักษ์ ควรลดการจราจรสำหรับรถยนต์ส่วนตัว และคืนเมืองให้กับคนและจักรยาน ถนนบางแห่ง อาจให้มีการปิดการจราจรแล้วเปิดให้เป็นทางเท้า เพื่อเสริมการจับจ่ายซื้อของ

๕) บริการสาธารณะ

- จะต้องจัดให้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผน พัฒนา และบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง
- การรณรงค์ต่อต้านความไม่สวยงาม โดยใช้วิธีการชักชวนและวิธีการทางกฎหมาย
- ต้องจัดให้มีที่สาธารณะและบริการในเมืองกระจายอยู่ในระยะและบริเวณอันเหมาะสม เช่น พิพิธภัณฑสถาน หอสมุด สวนสาธารณะ ลานกลางเมือง
- การควบคุมสิ่งโฆษณา ให้มีได้เฉพาะย่านพาณิชยกรรม และต้องคำนึงถึงผลทางการมองเห็นด้วย
- จะต้องมีการควบคุมระดับเสียงที่เกิดจากอุตสาหกรรมและยานพาหนะ และจากกิจกรรมต่าง ๆ

๖) คณะกรรมการเฉพาะกิจ

โดยในท้องถิ่นควรตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อปกป้องและส่งเสริมคุณภาพและความงามของสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นของตน และควรมีการตั้งรางวัลสำหรับมอบให้แก่องค์กรหรือบุคคล ที่มีส่วนในการปกป้องและส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมนั้น

๓. กรอบของกฎหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าต้องอาศัยการเชื่อมโยงกฎหมายหลายฉบับ เพื่อสร้างกรอบกฎหมายที่ครอบคลุมในทุกมิติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลรักษาเมืองเก่า ทั้งนี้ระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองในประเทศไทยสามารถประมวลได้ดังนี้

(๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มีการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยให้ความสำคัญแก่ประชาชนและชุมชน ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๒) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นการกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ การบำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๓) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ กำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม การกระจายอำนาจการจัดการสิ่งแวดล้อมไปสู่ระดับจังหวัดและท้องถิ่น การจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดทำแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

(๔) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.๒๕๒๘ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่พบในพื้นที่เมืองเก่า จึงเป็นกฎหมายคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม สามารถใช้เป็นหลักในการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อความสะดวกในการดูแล และจัดการภายในพื้นที่เมืองเก่า

(๕) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๒๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองโดยตรง โดยกล่าวถึงคณะกรรมการผังเมือง การสำรวจเพื่อวางและจัดทำผังเมืองรวม หรือผังเฉพาะ การบังคับใช้ผังเมืองรวม การวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ คณะกรรมการบริหารการผังเมืองท้องถิ่น การรื้อ ย้าย หรือดัดแปลงอาคาร การอุทธรณ์ บทเบ็ดเสร็จ และบทลงโทษ

(๖) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๔๓ และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน การกำหนดมาตรการต่าง ๆ ภายในเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกัน รวมทั้งการออกกฎกระทรวงเพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคาร การใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดบางประเภทด้วย

(๗) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นการให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นในการควบคุมดูแลการขุดดินและถมดินในพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการจัดการพื้นที่เมืองเก่าได้

(๘) พระราชบัญญัติคันและคูน้ำ พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าของที่ดิน และเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาคันและคูน้ำให้คงอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี

(๙) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ มีเจตนาเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพดี มีความเป็นอยู่ที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ทั้งป้องกันและป้องปรามไม่ให้ผู้ใดกระทำการใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้อื่น

(๑๐) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กล่าวถึงประเภทของโรงงาน การขออนุญาต ประกอบกับกฎกระทรวงเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสถานที่ประกอบกิจการโรงงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำมาบังคับใช้ในพื้นที่เมืองเก่า

(๑๑) พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ.๒๕๔๗ เป็นการกำหนดให้มีการเปิดดำเนินกิจการโรงแรม ให้เป็นไปความเหมาะสม ความปลอดภัย ความสะอาด และสถานที่ไม่ขัดกับอนามัย

(๑๒) พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.๒๕๐๙ ได้กล่าวถึงลักษณะอาคาร และสถานที่ที่ตั้งสถานบริการไม่ให้ไปกระทบต่อสถานที่สำคัญทางศาสนา การศึกษา การสาธารณสุข และย่านที่อยู่อาศัย

(๑๓) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.๒๕๑๘ เป็นกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นโดยเฉพาะเพื่อใช้ในการจัดระเบียบที่ราชพัสดุ

(๑๔) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการบำรุงรักษาวัด โบราณสถานและโบราณวัตถุภายในวัด

(๑๕) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นระเบียบที่กำหนดกรอบและโครงสร้างองค์กรในการอนุรักษ์เมืองเก่า ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยหน่วยงานส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการได้โดยตรง

จากระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองข้างต้น สามารถกำหนดกรอบของกฎหมายออกเป็น ๓ กรอบดังนี้

๓.๑ กรอบกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ เป็นกรอบของกฎหมายที่อาศัยพระราชบัญญัติ ๓ ฉบับหลัก คือ(๑) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.๒๕๒๘ (๒) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ (๓) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ และ ๓ ฉบับเสริม คือ (๑) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.๒๕๑๘ (๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และ (๓) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ.๒๕๔๖ โดยกรอบของกฎหมายจะเป็นการออกเทศบัญญัติเพื่อให้เกิดการกำหนดการควบคุม กล่าวคือ เขตโบราณสถานหรือพื้นที่หลัก ทำการกำหนดพื้นที่รอบสถานที่โบราณสถานและวัดจากแนวเขตในระยะ ๕๐ เมตร โดยกำหนดให้มีให้ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่สูงเกินสองชั้นหรือ ๙ เมตร นับจากระดับพื้นดินถึงระดับโครงสร้างหลังคา และกำหนดรูปแบบของอาคารให้ควบคุมการก่อสร้างอาคารหรือดัดแปลงอาคารต้องมีลักษณะแบบ รูปทรง และอัตลักษณ์ของอาคารพื้นถิ่น ส่วนพื้นที่ต่อเนื่องออกเป็นข้อกำหนดการห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน ๔ ชั้นหรือเกิน ๑๖ เมตร โดยข้อกำหนดดังกล่าวออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น

๓.๒ กรอบกฎหมายเพื่อการรักษาสภาพแวดล้อม เป็นกรอบของกฎหมายที่อาศัยพระราชบัญญัติ ๓ ฉบับหลักคือ (๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ (๒) พระราชบัญญัติคันและคูน้ำ พ.ศ.๒๕๐๕ (๓) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.๒๕๔๓ และ ๔ ฉบับเสริม คือ (๑) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ (๒) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕ (๓) พระราชบัญญัติ

โรงแรม พ.ศ.๒๕๔๗ และ (๔) พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.๒๕๐๙ โดยกรอบของกฎหมายจะออกเป็นเทศบัญญัติเพื่อให้เกิดมาตรการดังนี้

(ก) กำหนดมาตรการการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อม โดยใช้อำนาจในมาตรา ๒๒ ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ที่กำหนดให้กระทรวงการคลังสามารถจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมและสามารถให้ท้องถิ่นกู้ยืมเงินกองทุนได้ โดยกองทุนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนหรือภาคเอกชนกู้ยืมเพื่อปรับปรุงระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองเก่าและโบราณสถาน

(ข) กำหนดในเขตพื้นที่เมืองเก่าเป็นเขตควบคุมในการขุดดินและถมดินตามมาตรา ๖ ในพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.๒๕๔๓ โดยการขุดและถมดินที่มีความลึกจากพื้นดินเกิน ๓ เมตร หรือมีพื้นที่ปากบ่อเกิน ๑๐,๐๐๐ ตารางเมตรในเขตเมืองเก่าต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการการขุดดินและถมดิน

(ค) กำหนดให้เขตพื้นที่เมืองเก่าเป็นเขตควบคุมการจราจรและการขนส่งขนาดใหญ่ โดยกำหนดมิให้รถบรรทุกขนาดตั้งแต่ ๖ ล้อขึ้นไปผ่านพื้นที่เมืองเก่า โดยอนุญาตได้ในกรณีที่มีใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานตำรวจเฉพาะกรณีของการขนส่งที่จำเป็น

(ง) กำหนดการควบคุมการก่อสร้างบริเวณริมลำเหมืองสาธารณะ โดยกำหนดให้มีการเว้นว่างอาคารจากแนวขอบของลำเหมืองสาธารณะเป็นระยะ ๖ เมตร จึงสามารถปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง อื่น ๆ ได้

(จ) กำหนดการควบคุมกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่เมืองเก่า โดยกำหนดห้ามมีโรงงาน โรงแรม และสถานบริการที่ขัดต่อวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

๓.๓ กรอบกฎหมายเพื่อการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม เป็นกรอบของกฎหมายที่อาศัยพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ โดยกรอบกฎหมายควรมีมาตรการการควบคุมกิจกรรมในเขตเมืองเก่าในพื้นที่หลักและต่อเนื่อง ดังนี้

(ก) การกำหนดขนาดพื้นที่และข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินจำแนกประเภทตามผังเมือง

(ข) การกำหนดระบบรางวัล เพื่อให้เกิดมาตรการจูงใจในการปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อกำหนด เช่น

๑) ที่โล่งเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยกำหนดข้อแลกเปลี่ยนทางการอนุรักษ์และพัฒนา เช่น หากเจ้าของที่ดินหรืออาคารอนุญาตให้เกิดการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมสาธารณะ จะสามารถนำไปลดภาษีโรงเรือน และการค้าของตนเองได้ขึ้นอยู่กับสัดส่วนของขนาดที่ดิน

๒) ระยะร่นด้านหน้า ด้านข้าง และด้านหลังอาคาร โดยกำหนดเป็นข้อแลกเปลี่ยนทางการอนุรักษ์และพัฒนา เช่น หากเจ้าของที่ดินหรืออาคารอนุญาตให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมสาธารณะ ในพื้นที่หลักจะสามารถสร้างอาคารสูงเกิน ๙ เมตรได้ แต่ไม่เกิน ๑๒ เมตร นับจากระดับพื้นดินถึงโครงสร้างหลังคา และในพื้นที่ต่อเนื่องจะสามารถสร้างอาคารสูงเกิน ๑๖ เมตรได้ แต่ไม่เกิน ๒๐ เมตร นับจากระดับพื้นดินถึงโครงสร้างหลังคา

๓) แปลงที่ดินสูงสุด กำหนดการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารในเขตพื้นที่หลักและพื้นที่ต่อเนื่อง มีขนาดของแปลงที่ดินที่สูงสุดในการขออนุญาตได้ไม่เกิน ๔๘๐ ตารางเมตร (โดยคิดจากขนาดของกิจกรรมที่ควบคุมให้ไม่เกิน ๓๐๐ ตารางเมตร รวมกับพื้นที่เปิดโล่งร้อยละ ๖๐ รวมเป็น ๔๘๐ ตารางเมตร) เพื่อป้องกันการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ในเขตเมืองเก่า

(ค) การกำหนดความหนาแน่นหรือความเข้มข้นของการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยใช้วิธีการทางด้านผังเมือง ดังนี้

๑) อัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อพื้นที่ดินรวม (Floor Area Ratio หรือ FAR) เป็นการควบคุมความหนาแน่นของประชากรและระดับของกิจกรรม โดยใช้เกณฑ์การกำหนดอัตราส่วนของพื้นที่รวมของอาคารต่อพื้นที่แปลงที่ดิน ในพื้นที่หลักไม่เกิน ๒ และในพื้นที่ต่อเนื่องไม่เกิน ๔

๒) อัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open Space Ration หรือ OSR) เป็นการควบคุมสภาพความแออัดของอาคาร โดยใช้เกณฑ์การกำหนดอัตราส่วนต่ำสุดของพื้นที่ว่างที่ปราศจากอาคารครอบคลุมต่อพื้นที่รวมของอาคาร การควบคุมดังกล่าวอาจใช้อัตราส่วนสูงสุดของอัตราส่วนร้อยละของพื้นที่ปกคลุมอาคารต่อพื้นที่ดิน (Building Coverage Ratio หรือ BCR) เพื่อให้มีพื้นที่ว่างไม่น้อยกว่าที่กำหนด โดยกำหนดไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ทั้งพื้นที่หลักและพื้นที่ต่อเนื่อง

๔. หลักการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า จะกำหนดบนหลักการศึกษาคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ของสิ่งแวดล้อมเมืองและสถานที่ที่มีความสำคัญควรค่าแก่การอนุรักษ์อันเกิดจากคุณสมบัติพิเศษเฉพาะที่ในการสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่ในระดับเมือง ซึ่งองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเมืองนั้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองมีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากพื้นที่อื่น ๆ นอกจากนี้จะคำนึงถึงปัจจัยทางพื้นที่ที่จะมีผลต่อการสูญสลายไปขององค์ประกอบเมืองเก่าที่มีคุณค่าเหล่านั้น ได้แก่ พื้นที่ที่เสี่ยงต่อภัยพิบัติต่าง ๆ อาทิเช่น อุทกภัย ไฟไหม้ เป็นต้น ขั้นตอนการดำเนินงานการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า มีดังนี้

๑) การศึกษาวิเคราะห์หลักฐานและข้อมูล เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เมืองเก่า ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม โดยมีประเด็นศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๑.๑) ประวัติความเป็นมา และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

๑.๒) องค์ประกอบของเมืองเก่า ได้แก่ คูเมือง กำแพงเมือง ประตูเมือง วัง วัด (มัสยิด) ลานโล่งสะดือเมือง เป็นต้น

๑.๓) สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของโบราณสถาน อาคาร และสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ศึกษาทั้งในและนอกกำแพงเมือง

๒) การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา บนพื้นฐานการสนับสนุนของข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ขององค์ประกอบของเมืองเก่าข้างต้น ร่วมกับเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องปกป้องคุ้มครองบริเวณแวดล้อมของพื้นที่เมืองเก่านั้น ๆ เช่นสภาวะเสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย สภาวะคุกคามจากการพัฒนาสมัยใหม่ เป็นต้น การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ประกอบด้วยขอบเขตพื้นที่ ๒ ระดับ ดังนี้

๒.๑) ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เป็นขอบเขตที่ครอบคลุมพื้นที่ที่มีองค์ประกอบซึ่งมีคุณค่าความสำคัญและกระจายตัวอย่างมีการเกาะกลุ่มกัน และมีความเป็นของแท้ดั้งเดิมและบูรณภาพ (Authenticity and Integrity) ที่ต้องเร่งให้เกิดการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนา

๒.๒) ขอบเขตพื้นที่ (Zoning) เป็นการแบ่งพื้นที่ภายในขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าตามลักษณะเชิงจินตภาพของเมืองที่มีคุณค่าความสำคัญแตกต่างกัน เพื่อการวางแผนบริหารจัดการที่เหมาะสมกับเมืองเก่านั้น ๆ โดยแบ่งเป็น ๒ เขต (Zones) ดังนี้

ก) พื้นที่หลัก เป็นบริเวณศูนย์กลางเมืองเก่า ที่มีการกระจุกตัวขององค์ประกอบเมืองที่สำคัญ

ข) พื้นที่ต่อเนื่อง เป็นบริเวณต่อเนื่องกับเขตพื้นที่หลัก สมควรให้เป็นบริเวณส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่หลัก

๕. ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

๕.๑ ความสำคัญของพื้นที่

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ลำดับพัฒนาการของเมืองเก่าเพชรบุรีสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ช่วงหลัก ๆ คือ

เพชรบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เมืองเพชรบุรีในระยะนี้ สันนิษฐานว่าน่าจะตรงกับ “เมืองศรีชยวัชรปุรี” ในจารึกปราสาทพระขรรค์ ซึ่งจารขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กษัตริย์แห่งอาณาจักรกัมพูชาโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยถือเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มเมืองที่มีความสัมพันธ์กับกัมพูชาในช่วงนั้น เฉกเช่นเมืองลพบุรี เมืองสิงห์ หรือเมืองราชบุรี เป็นต้น โดยมีหลักฐานสิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือ ปราสาทวัดกำแพงแลง ซึ่งสร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนานิกายมหายาน (หรือวัชรยาน) ตามแบบที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงนับถือและให้การอุปถัมภ์ แต่ร่องรอยหลักฐานของการก่อสร้างกำแพงเมือง – คูเมืองที่น่าจะมีผังเป็น รูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัสในช่วงเวลานี้ก็อาจถูกทำลายไปแล้วในสมัยหลัง

เพชรบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๓ ตรงกับช่วงที่ปรากฏชื่อเมืองเพชรบุรีในจารึกสมัยสุโขทัย และปรากฏบทบาทสำคัญของเมืองนี้ในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย อันสะท้อนให้เห็นได้อย่างดีผ่านทางหลักฐานศิลปกรรม ดังได้พบวัดวาอารามที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาเป็นจำนวนมาก ทั้งวัดมหาธาตุวรวิหาร วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเกาะแก้วสุทธาราม วัดไผ่ล้อม วัดสระบัว สิ่งที่น่าสนใจคือศิลปกรรมที่พบตามวัดเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงแบบแผนของงานช่างเมืองเพชรในสมัยอยุธยาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งยังทรงคุณค่าต่อการศึกษาและมีความงดงามอย่างยิ่ง ทั้งการแกะสลักไม้ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง และงานปูนปั้น ซึ่งองค์ความรู้เชิงช่างและประสบการณ์ต่าง ๆ ก็ได้สืบทอดมายังกลุ่มช่างรุ่นหลัง จนเกิดเป็น “สกุลช่างเมืองเพชร” ที่ขึ้นชื่อลือชานั่นเอง

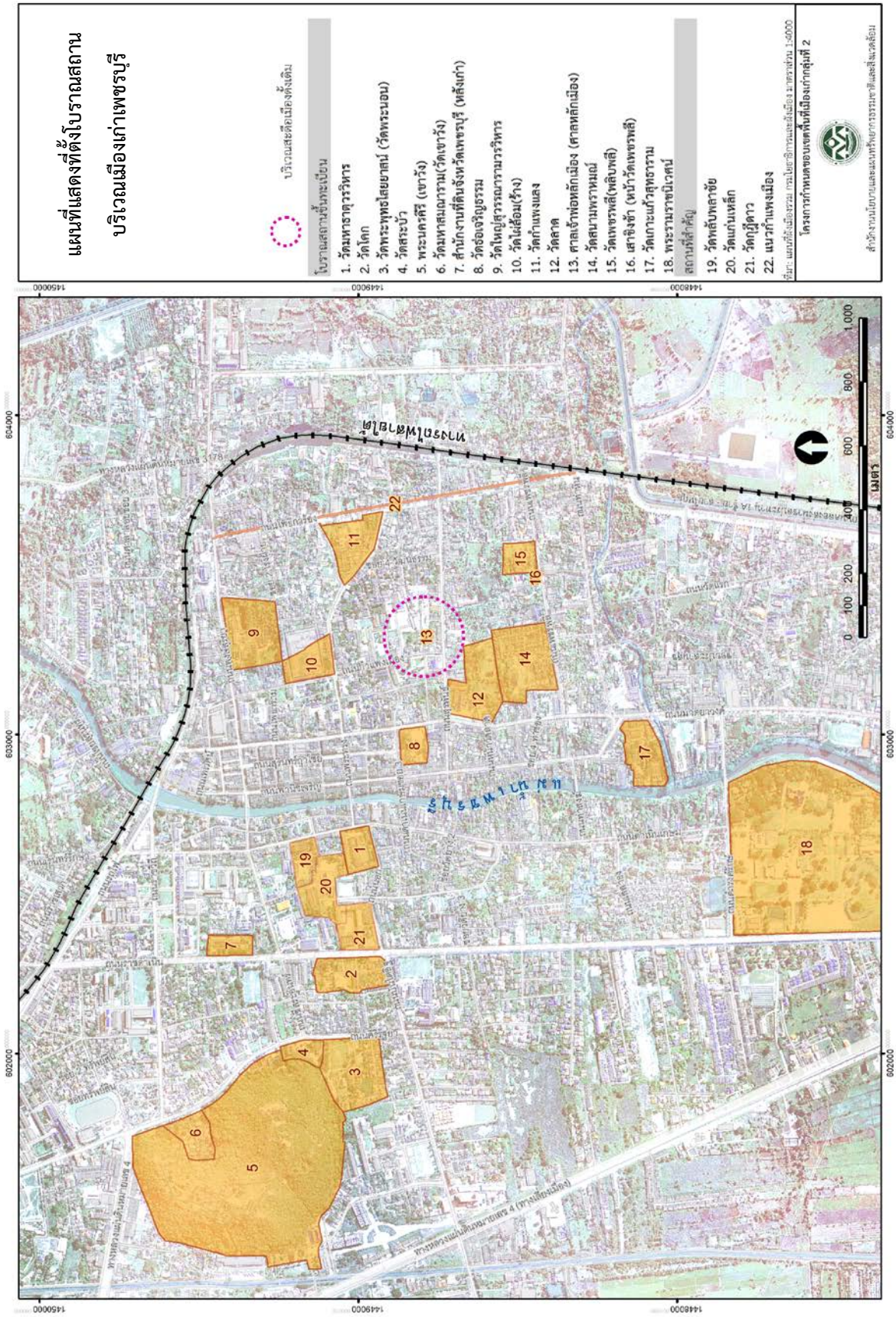
แผนที่แสดงที่ตั้งโบราณสถาน
บริเวณเมืองเก่าเพชรบุรี
บริเวณสะดือเมืองทั้งเดิม
โบราณสถานชั้นทะเบียน
1. วัดมหาธาตุวรวิหาร
2. วัดโคก
3. วัดพระพุทธไสยยาสน์ (วัดพระนอน)
4. วัดสระบัว
5. พระนครคีรี (เขาวัง)
6. วัดมหาสมณาราม(วัดเขาวัง)
7. สำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบุรี (หลังเก่า)
8. วัดอ่อเจริญธรรม
9. วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร
10. วัดไผ่ล้อม(ร้าง)
11. วัดกำแพงแลง
12. วัดลาด
13. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลหลักเมือง)
14. วัดสนามพราหมณ์
15. วัดเพชรพลี(พลิบพลี)
16. เสาชิงช้า (หน้าวัดเพชรพลี)
17. วัดเกาะแก้วสุทธาราม
18. พระรามราชนิเวศน์
สถานที่สำคัญ
19. วัดพลับพลาชัย
20. วัดแก่นเหล็ก
21. วัดกุฎีดาว
22. แนวกำแพงเมือง
ที่มา: แผนที่ผังเมืองรวม กรมโยธาธิการและผังเมือง มาตราส่วน 1:4000
โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ 2
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
0 100 200 400 600 800 1,000
เมตร
1450000
1449000
1448000
604000
603000
602000

เพชรบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ด้วยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ของการเป็นเมืองสำคัญในสมัยอยุธยาที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทรงสนพระทัยในเมืองนี้ รัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นผู้บุกเบิกงานก่อสร้างพระราชวังขึ้นที่พระนครคีรี ซึ่งก่อให้เกิดการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่าแก่ภายในเมืองนี้หลายแห่ง ต่อมารัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดฯ ให้สร้างพระราชวังขึ้นที่บ้านปืนด้วย สิ่งเหล่านี้เองที่นำมาสู่การตั้งถิ่นฐานของผู้คนหรือชุมชนในบริเวณเมืองเก่าเพชรบุรีที่มีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านกลางเมือง อันเป็นทั้งศูนย์กลางทางการปกครอง ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สาธารณูปโภคต่าง ๆ รวมถึงการเป็นเมืองศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๕.๑.๒ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

ลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมมีทั้งโบราณสถานที่เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนานิกายมหายาน ในยุคพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือวัดกำแพงแลง และศาสนสถานที่มีรูปแบบศิลปกรรมแบบอยุธยา ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๓ คือ วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเกาะแก้วสุทธาราม วัดไผ่ล้อม วัดสระบัว นอกจากนั้นยังมีพระราชวังบ้านปืน สถาปัตยกรรมแบบบาโรค (Baroque) และแบบอาร์ตนูโว (Art Nouveau)

๕.๑.๓ โบราณสถาน

โบราณสถานในเขตเมืองเก่าเพชรบุรี เริ่มต้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ – ๒๓ ต่อเนื่องจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ วัดกำแพงแลง วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเกาะแก้วสุทธาราม วัดไผ่ล้อม วัดสระบัว พระนครคีรี และพระราชวังบ้านปืน

๕.๒ องค์ประกอบเมืองเก่า

องค์ประกอบเมืองเก่าเพชรบุรีแบ่งได้ดังนี้

๕.๒.๑ ใจเมือง ประกอบด้วยศาลหลักเมืองซึ่งเดิมสร้างตรงใจกลางเมือง ในตำบลท่าราบ และมีเสาชิงช้า ในบริเวณหน้าวัดเพชรพลี (ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นหมู่บ้านพราหมณ์)

๕.๒.๒ วัด ประกอบด้วย วัดกำแพงแลง วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเกาะแก้วสุทธาราม วัดสระบัว วัดพลับพลาชัย วัดไผ่ล้อม วัดกุฎีดาว วัดธ่อเจริญธรรม วัดพรหมวิหาร วัดสมณาราม และวัดบันไดอิฐ

๕.๒.๓ วัง ได้แก่ พระนครคีรี และพระรามราชนิเวศน์

๕.๒.๔ ถนน ได้แก่ ถนนราชวิถี ถนนชีสะอินทร์ ถนนบันไดอิฐ ถนนดำเนินเกษม ถนนคีรีรัฐยา

๕.๒.๕ ตลาด ย่านการค้า ชุมชน พบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้แก่ เรือนแถวไม้ชั้นเดียวและ ๒ ชั้น มีระเบียงด้านหน้า รวมทั้งตึกแถว ๒ ชั้นที่สร้างจากดินฉาบปูน มีลักษณะเฉพาะต่างจากตึกแถวในปัจจุบัน เรียงตัวไปตามถนนสายสำคัญ

๕.๓ ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี จึงกำหนดตามพื้นที่ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็น พื้นที่ภายในเขตแนวกำแพงเมืองเก่าสมัยขอม ต่อเนื่องกับพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำเพชรบุรีทั้งสองฝั่ง รวมถึงชุมชนดั้งเดิมนอกกำแพงเมืองทางทิศใต้ของถนนเพชรพลีต่อเนื่องจนถึงแนวคลองวัดเกาะในปัจจุบัน โดยแนวกำแพงเมืองเก่าตามการสันนิษฐานนั้น ด้านทิศเหนือน่าจะเป็นแนวถนนพงษ์สุริยา ส่วนด้านทิศตะวันออกตามแนวถนนโพธิ์การ้อง ส่วนด้านทิศตะวันตกเป็นบริเวณชุมชนตลอดแนวแม่น้ำเพชรบุรี ต่อเนื่องลงมาด้านใต้จนถึงวัดเกาะ และชุมชนวัดเกาะจดแนวเขตคลองวัดเกาะ พร้อมทั้งกำหนดแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร จากพื้นที่หลักที่มีความสำคัญและแนวกันชนตามแนวแม่น้ำเพชรบุรี รวมพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรีทั้งหมดมีเนื้อที่ประมาณ ๑.๘๕ ตารางกิโลเมตร (๑,๑๕๗.๘๙ ไร่) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดบริเวณสี่แยกแนวถนนชีสระอินทร์ตัดถนนราชดำเนิน ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวกึ่งกลางถนนชีสระอินทร์ จนจดกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางตะวันตกจากแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรี ต่อเนื่องไปจนบรรจบกับเขตทางรถไฟสายใต้ตามกฎกระทรวงผังเมืองรวมเมืองเพชรบุรี พ.ศ.๒๕๕๐ (มีระยะ ๔๕ เมตรจากกึ่งกลางทางรถไฟออกไปทั้งสองฝั่ง) ไปทางทิศตะวันเหนือและตะวันออก

ทิศตะวันออก จดแนวเขตทางรถไฟสายใต้ต่อเนื่องไปบรรจบกับแนวกึ่งกลางถนนคลองส่งน้ำชลประทาน ๑ ซ้าย – สายใหญ่ ซึ่งตัดกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางใต้จากแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะ

ทิศใต้ จดแนวกึ่งกลางถนนคลองส่งน้ำชลประทาน ๑ ซ้าย – สายใหญ่ต่อเนื่องไปตามแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางใต้จากแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะ จดแนวกึ่งกลางถนนมาตยาวงค์ไปทางทิศใต้ต่อเนื่องไปตามแนวถนนดำรงค์รักษ์ทางทิศตะวันตก กระทั่งบรรจบกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางตะวันตกจากแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรี

ทิศตะวันตก จดแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางตะวันตกจากแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรีต่อเนื่องไปบรรจบกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร โดยรอบวัดมหาธาตุวรวิหารต่อเนื่องไปตามแนวกึ่งกลางถนนนอกและแนวกึ่งกลางถนนราชดำเนินแล้วเลี้ยวไปทางทิศตะวันออกตามแนวกึ่งกลางถนนชีสระอินทร์จนบรรจบกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางตะวันตกจากแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรี แล้วจึงสิ้นสุดที่แนวเขตทางรถไฟสายใต้

๕.๔ เขตพื้นที่ (Zoning) ภายในขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

ภายในขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรี มีการแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning) โดยกำหนดจากแนวเขตซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองเก่าสมัยขอม รวมถึงแหล่งโบราณสถาน และองค์ประกอบหลักของเมือง ได้ดังต่อไปนี้

๕.๔.๑ พื้นที่หลัก ประกอบด้วยพื้นที่ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพื้นที่ภายในเขตภายแนวกำแพงเมืองเก่าสมัยขอมดังกล่าวข้างต้นต่อเนื่องกับพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำเพชรบุรี และชุมชนดั้งเดิมนอกกำแพงเมืองทางทิศใต้ของถนนเพชรพลีต่อเนื่องจนถึงแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะในปัจจุบัน มีเนื้อที่รวมประมาณ ๑.๑๗ ตารางกิโลเมตร (๗๓๐.๐๕ ไร่) โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดแนวกึ่งกลางถนนพงษ์สุริยา เริ่มจากจุดตัดกับแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรีไปทางทิศตะวันออกจนถึงจุดตัดกับแนวกึ่งกลางถนนโพธิ์การ้อง

ทิศตะวันออก จดแนวกึ่งกลางถนนโพธิการ้องตั้งแต่จุดตัดกับถนนพงษ์สุริยาไปบรรจบกับเขตทางรถไฟสายใต้ฝั่งตะวันตก ไปบรรจบกับแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะ

ทิศใต้ จดแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะเริ่มจากจุดตัดกับแนวเขตทางรถไฟสายใต้ฝั่งตะวันตกไปทางทิศตะวันตกไปบรรจบกับแนวแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรี

ทิศตะวันตก จดแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรี เริ่มจากจุดตัดกับแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะไปทางทิศเหนือบรรจบกับแนวกึ่งกลางถนนพงษ์สุริยา

๕.๔.๒ พื้นที่ต่อเนื่อง ได้แก่ พื้นที่นอกเหนือจากพื้นที่หลักทั้งหมด โดยด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกจดแนวเขตทางรถไฟสายใต้ ส่วนด้านทิศใต้ จดแนวถนนคลองส่งน้ำชลประทาน ๑ ซ้าย – สายใหญ่ ต่อเนื่องกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางใต้จากแนวกึ่งกลางคลองวัดเกาะ ต่อเนื่องไปตามแนวกึ่งกลางถนนดำรงค์รักษ์ ไปทางตะวันตก จากแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรีไปบรรจบกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร โดยรอบวัดมหาธาตุ ต่อเนื่องไปตามแนวกึ่งกลางถนนนอกและถนนราชดำเนินแล้วเลี้ยวไปทางตะวันออกตามแนวกึ่งกลางถนนชีสระอินทร์จนบรรจบกับแนวกันชนระยะ ๑๐๐ เมตร ไปทางตะวันตกจากแนวกึ่งกลางแม่น้ำเพชรบุรี กระทั่งไปบรรจบกันที่แนวเขตทางรถไฟสายใต้ มีเนื้อที่ประมาณ ๐.๖๘ ตารางกิโลเมตร (๔๒๗.๘๔ ไร่)

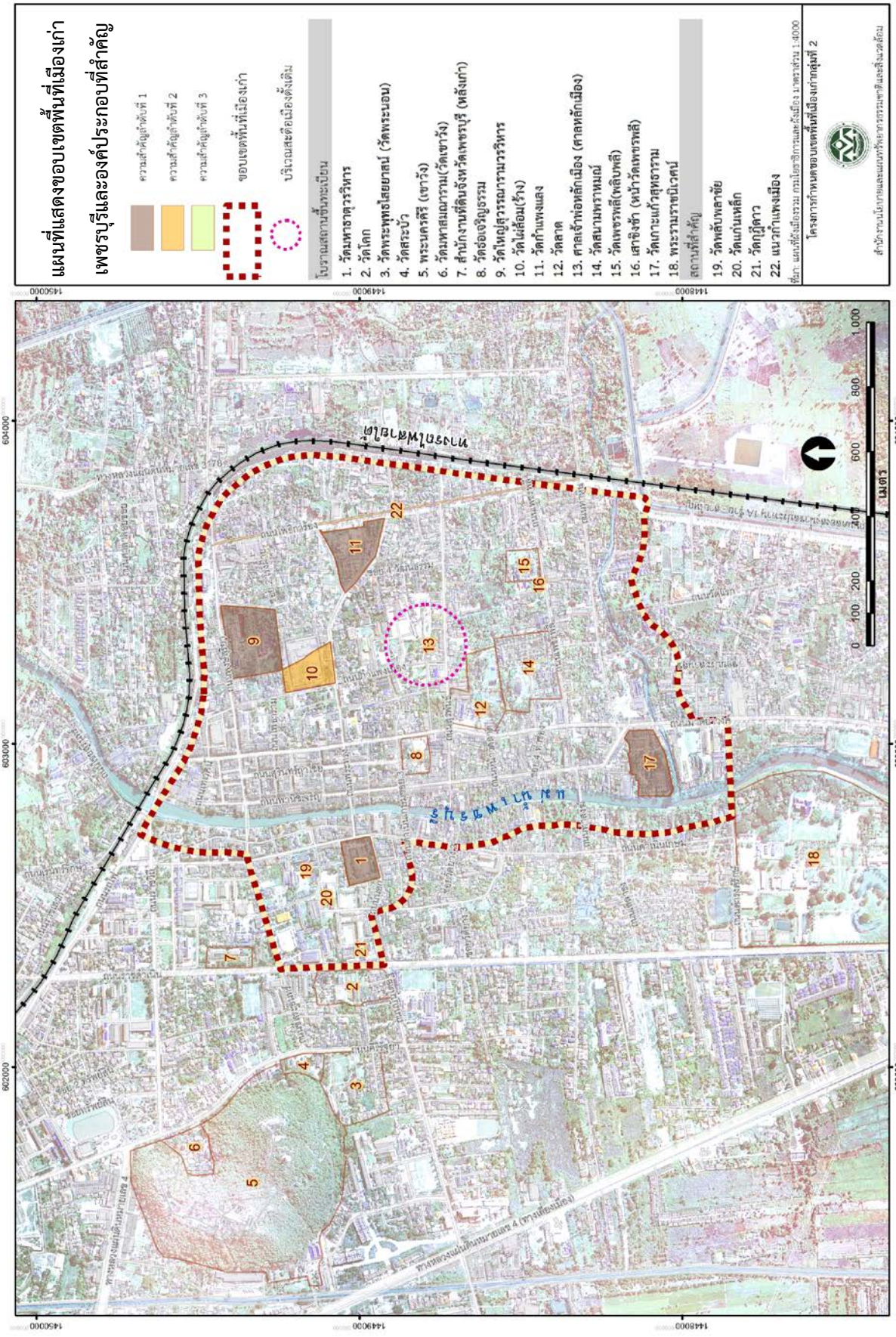
แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า
เพชรบุรีและองค์ประกอบที่สำคัญ
ความสำคัญลำดับที่ 1
ความสำคัญลำดับที่ 2
ความสำคัญลำดับที่ 3
ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า
บริเวณสะดือเมืองดั้งเดิม
โบราณสถานขึ้นทะเบียน
1. วัดมหาธาตุวรวิหาร
2. วัดโคก
3. วัดพระพุทธไสยาสน์ (วัดพระนอน)
4. วัดสระบัว
5. พระนครคีรี (เขาวัง)
6. วัดมหาสมณาราม(วัดเขาวัง)
7. สำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบุรี (หลังเก่า)
8. วัดธ่อเจริญธรรม
9. วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร
10. วัดไผ่ล้อม(ร้าง)
11. วัดกำแพงแลง
12. วัดลาด
13. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลหลักเมือง)
14. วัดสนามพราหมณ์
15. วัดเพชรพลี(พลิบพลี)
16. เสาชิงช้า (หน้าวัดเพชรพลี)
17. วัดเกาะแก้วสุทธาราม
18. พระรามราชนิเวศน์
สถานที่สำคัญ
19. วัดพลับพลาชัย
20. วัดแก่นเหล็ก
21. วัดกุฎีดาว
22. แนวกำแพงเมือง
ที่มา: แผนที่ผังเมืองรวม กรมโยธาธิการและผังเมือง มาตราส่วน 1:4000
โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ 2
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
0 100 200 400 600 800 1,000
เมตร
1450000
1449000
1448000
604000
603000
602000

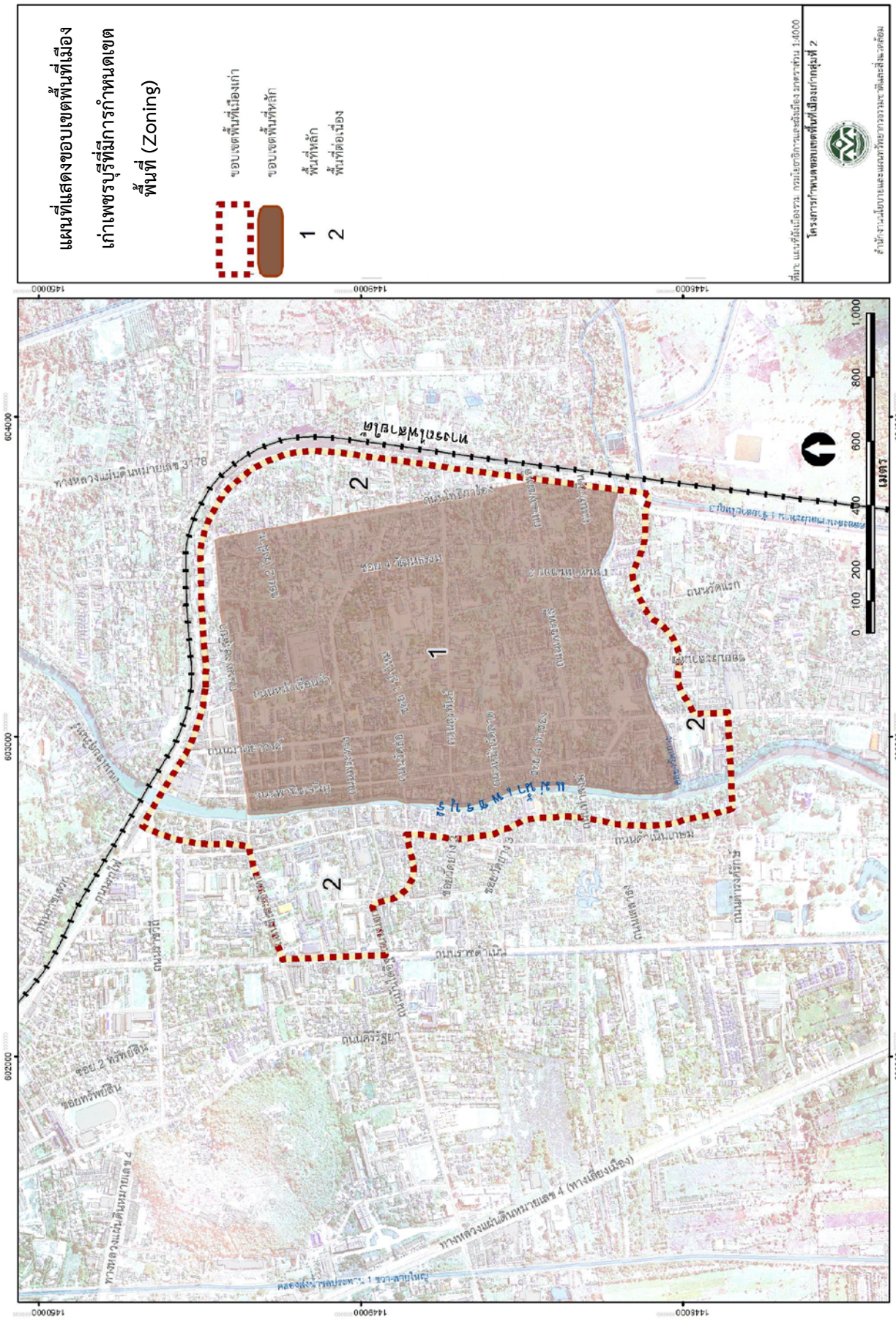
แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่เมือง
เก่าเพชรบุรีที่มีการกำหนดเขต
พื้นที่ (Zoning)
ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า
ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
พื้นที่หลัก
พื้นที่ต่อเนื่อง
1
2
โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่ากลุ่มที่ 2
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3178
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ทางเลี่ยงเมือง)
ถนนรัถการ
ถนนคลองกระแชง
ถนนคลองกระแชง
ถนนคลองกระแชง

๖. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

๖.๑ แนวทางทั่วไป

พิจารณาจากแนวทางทั่วไป ๗ แนวทาง ซึ่งสามารถนำไปใช้ปฏิบัติตามความเหมาะสมสำหรับพื้นที่แต่ละบริเวณ ที่มีความแตกต่างกันออกไป

แนวทาง	การดำเนินงาน
๑) การมีส่วนร่วมและประชาสัมพันธ์	● ให้ประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มดำเนินการศึกษา เพื่อให้ข้อมูลพื้นฐานแสดงความต้องการและความเป็นเจ้าของ โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มสนใจ การประชุมสัมมนา ฯลฯ ● ให้ประชาสังคมเห็นชอบในหลักการดำเนินการบริหารการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายคมนาคมขนส่ง การจัดระเบียบอาคารและสภาพแวดล้อม เพื่อลดกระแสต้านและการไม่ให้ความร่วมมือ ตลอดระยะเวลาดำเนินการ ● ประชาสัมพันธ์โดยวิธีต่าง ๆ เช่น การพบปะพูดคุย การประชาสัมพันธ์โดยผ่านประชาสังคม ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบผลกระทบที่ตนเองจะได้รับจากแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า และรับฟังข้อคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น ● คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าระดับเมืองและกลุ่มประชาสังคมร่วมกันดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รวมถึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็น และจัดกิจกรรมเมืองเก่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของเมืองเก่า ทั้งคุณค่าด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และอื่น ๆ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกรักถิ่นฐาน
๒) การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน	● จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดกรอบการสร้างจิตสำนึกทางสังคม โดยการให้ความรู้ สร้างการรับรู้ตั้งแต่ในครอบครัว กลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ชุมชนและเป็นแบบแผนของเมืองเก่า ● ทุกภาคส่วนร่วมกันสร้างกลไกการเรียนรู้ต่าง ๆ ผ่านการประชุมในชุมชน กิจกรรมสำหรับเด็ก เยาวชน กิจกรรมวันครอบครัว ผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ ผ่านทางพระสงฆ์ โรงเรียน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนช่องทางอินเตอร์เน็ตที่จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ความรัก ความหวงแหน มรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้

แนวทาง	การดำเนินงาน
	● ให้ประชาชนในชุมชน เยาวชน ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่จะใช้รณรงค์จนเกิดการรับรู้ และเป็นวิถีชีวิตที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ● มีกิจกรรมประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไขวิธีการสร้างการเรียนรู้ที่สามารถสร้างการซึมซับแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน
๓) การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น	● กิจกรรมและวิถีชีวิตเป็นมรดกที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ได้แก่ ประเพณี อาหาร การแต่งกาย ภาษา เทศกาล คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จะต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยองค์ความรู้จากประชาชนและนักวิชาการในท้องถิ่น มีการค้นคว้าเผยแพร่และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ ฟื้นฟูงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อได้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๔) การส่งเสริมคุณภาพชีวิต	● จัดให้มีบริการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ และธุรกรรมบริการที่ครบสมบูรณ์ สำหรับผู้อยู่อาศัยในย่านเมืองเก่า และนักท่องเที่ยวทุกเพศวัย ที่สะดวกต่อการเข้าถึงและไม่จำเป็นต้องเดินทางไกลออกนอกบริเวณเมืองเก่า การจัดบริการรวมทั้งระบบการรักษาความปลอดภัยและป้องกันอัคคีภัย เป็นความจำเป็นเพราะภายในบริเวณเมืองเก่ามีสภาพการอยู่อาศัยที่มักจะหนาแน่น และถนนเส้นทางสัญจรที่ค่อนข้างคับแคบ
๕) การป้องกันภัยคุกคามจากมนุษย์และธรรมชาติ	● คณะกรรมการการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าระดับเมืองสามารถใช้อำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดระเบียบหรือระงับยับยั้งกิจกรรมการพัฒนาก่อสร้างที่จะเป็นผลกระทบต่อโบราณสถานและแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม เพื่อป้องกันกรณีการพัฒนาสิ่งก่อสร้างที่บดบังโบราณสถาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาบนที่ดินของทางราชการหรือวัด ซึ่งมีเอกสิทธิ์ไม่ต้องผ่านการตรวจสอบของหน่วยงานควบคุมการก่อสร้างท้องถิ่น ● จัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวัง โดยอาศัยการประสานงานกับเครือข่ายนักเรียนนักศึกษาและนักวิชาการท้องถิ่น เพื่อช่วยติดตาม ตรวจสอบการพัฒนาที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกับโบราณสถานและแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม ● จัดให้มีการศึกษาปัญหาความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ วางแนวทางแก้ปัญหาเพื่อป้องกันรักษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม จัดวางระบบเตือนภัยล่วงหน้าที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

แนวทาง	การดำเนินงาน
๖) การประหยัดพลังงานด้านการสัญจร และสภาพแวดล้อม	● การขาดแคลนเส้นทางสัญจรที่เหมาะสมสำหรับคนเดินและจักรยาน ทำให้ผู้คนต้องอาศัยรถยนต์และจักรยานยนต์มากขึ้นเป็นวงจรต่อเนื่อง ควรส่งเสริมพัฒนาทางเดินเท้า การใช้จักรยานและพาหนะทางเลือกในย่านเมืองเก่า เพื่อลดการใช้ยานพาหนะที่ใช้เชื้อเพลิงและสร้างมลภาวะ ● นำระบบกระบวนการธรรมชาติและสภาพภูมิประเทศมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาด้านกายภาพของชุมชนเมืองเก่า การเปิดช่องมองภูมิทัศน์และปลูกต้นไม้สร้างร่มเงาจะช่วยให้เกิดการไหลเวียนของกระแสอากาศ ลดอุณหภูมิและความชื้น เพิ่มสภาวะความสบายในบริเวณ
๗) การดูแลและบำรุงรักษาอาคารและสาธารณูปการ	● ปัจจุบันสิ่งก่อสร้างในย่านเมืองเก่ามีข้อกำจัดต่อความต้องการใช้ประโยชน์สำหรับชีวิตประจำวัน การต่อเติมโดยขาดการพิจารณาความเหมาะสมอาจเป็นการทำลายคุณค่า การปล่อยให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพอาคารและสิ่งก่อสร้างเป็นผลกระทบต่อคุณค่ามรดกศิลปวัฒนธรรมทั้งของตัวอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นและบริเวณแวดล้อม ● ขยายบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าระดับเมือง ในการดูแลมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อลักษณะทางกายภาพที่สำคัญของสิ่งก่อสร้างในย่านเมืองเก่า และส่งเสริมให้มีการบำรุงรักษาสภาพภายนอกของอาคารอย่างต่อเนื่อง โดยเลือกใช้วัสดุที่มีลักษณะคล้ายหรือสอดคล้องกับของเดิมมากที่สุด หรือส่งเสริมให้มีการนำวัสดุก่อสร้างของเดิมกลับมาใช้ประโยชน์มากที่สุด

๖.๒ แนวทางสำหรับเขตพื้นที่ (Zoning)

พิจารณาจากเขตพื้นที่ (Zoning) ๒ ประเภทพื้นที่ ซึ่งสามารถเลือกนำไปใช้ปฏิบัติตามความเหมาะสมสำหรับแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วย

๖.๒.๑ พื้นที่หลัก

แนวทาง	การดำเนินงาน
๑) ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน	● ลดการใช้ประโยชน์ที่ดินในส่วนไม่จำเป็นในเขตพื้นที่ศาสนสถาน ● ที่ดินของรัฐและเอกชนให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นหลัก ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อหัตถกรรม การท่องเที่ยว พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ นันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น

แนวทาง	การดำเนินงาน
๒) ด้านอาคารและสภาพแวดล้อม	● รักษาสภาพแวดล้อมโดยกำหนดความสูง สัดส่วนพื้นที่ว่าง (Open Space Ratio) ขนาด ลักษณะ แบบ รูปทรง ฯลฯ ของอาคารให้สอดคล้องและกลมกลืนหรือไม่ทำลายแหล่งโบราณสถานในพื้นที่ พิจารณาการใช้วัสดุและสีของอาคารเพื่อสร้างบรรยากาศการเข้ามาถึงบริเวณสำคัญของเขตพื้นที่เมืองเก่า
๓) ด้านระบบจราจรและคมนาคมขนส่ง	● ส่งเสริมให้มีทางเท้าและการสัญจรด้วยยานพาหนะขนาดเบาเพื่อลดมลภาวะ เช่น รถจักรยาน รถลากจูง เป็นต้น ● ลดปริมาณจราจร ห้ามรถบรรทุกหนักและรถขนาดใหญ่เข้าสู่พื้นที่ ● จำกัดการก่อสร้างลานจอดรถขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นมลภาวะทางสายตาที่ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมเมืองเก่า
๔) ด้านการพัฒนาภูมิทัศน์	● สร้างเส้นทางต่อเนื่องระหว่างตำแหน่งองค์ประกอบเมือง โบราณสถานและพื้นที่เปิดโล่งในเมือง โดยจัดให้มีทางคนเดิน จักรยานหรือยานพาหนะขนาดเบา ● จัดทางคนเดินที่ปลอดภัย พร้อมอุปกรณ์สาธารณูปโภคอำนวยความสะดวก เช่น โคมไฟ ม้านั่ง ถังขยะ ป้ายบอกทาง ฯลฯ

๖.๒.๒ พื้นที่ต่อเนื่อง

แนวทาง	การดำเนินงาน
๑) แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน	● ลดการใช้ประโยชน์ที่ดินในส่วนไม่จำเป็นในเขตพื้นที่ศาสนสถาน ● ที่ดินบนแนวกำแพงเมืองและคูเมือง จะต้องฟื้นฟูพื้นที่ขอบให้เห็นชัดเจน โดยลดบทบาทการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือหากมีการใช้ประโยชน์ที่ดินต่อเนื่องควรกำหนดลักษณะที่แสดงความเป็นพื้นที่ขอบให้เด่นชัด ● ที่ดินของรัฐและเอกชนให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อหัตถกรรม การท่องเที่ยว พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ นันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น และต้องส่งเสริมพื้นที่หลัก
๒) แนวทางด้านอาคารและสภาพแวดล้อม	● พิจารณาวางข้อกำหนดความสูงและแนวถอยร่นอาคาร รวมทั้งขนาดมวลอาคาร เพื่อรักษาสัดส่วนที่เหมาะสมของขนาดอาคารที่ไม่ทำลายแหล่งโบราณสถานในพื้นที่และพื้นที่หลัก

แนวทาง	การดำเนินงาน
	● พิจารณาการใช้วัสดุและสีของอาคาร เพื่อส่งเสริมบรรยากาศในเขตพื้นที่เมืองเก่า ● พิจารณาการใช้ประโยชน์อาคารเก่าที่ยังคงสภาพ หรือสามารถฟื้นฟูได้ในกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้และการท่องเที่ยว
๓) ด้านระบบจราจรและคมนาคมขนส่ง	● สร้างที่จอดรถในตำแหน่งที่เหมาะสม เป็นจุดเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าถึงยังพื้นที่หลักและส่วนอื่น ๆ ของเมืองเก่า เพื่อลดจำนวนรถยนต์ที่จะเข้าไปสร้างความคับคั่งของการจราจร รวมทั้งผลกระทบด้านมุมมองและเกิดมลภาวะในพื้นที่เมืองเก่า ● ส่งเสริมให้มีทางเดินเท้าและการสัญจรด้วยยานพาหนะขนาดเบา เช่น รถจักรยาน รถลากจูง เป็นต้น ● แนวถนนที่สร้างทับอยู่บนแนวกำแพงเมืองหรือคูเมืองเดิม ควรมีสัญลักษณ์แสดงถึงสิ่งก่อสร้างในอดีต สร้างตำแหน่งจุดหมายตาที่ตำแหน่งประตูเมืองเดิม หรือป้ายชื่อที่สื่อความหมายถึงแนวกำแพงเมืองหรือคูเมืองเดิม
๔) ด้านการพัฒนาภูมิทัศน์	● เส้นทางหลักเข้าสู่เมืองเก่า ควรสร้างเอกลักษณ์และจุดหมายตาที่ระบุการมาถึงย่านเมืองเก่า รวมถึงการเปิดมุมมองตามแนวเส้นทางการสัญจรเข้าสู่บริเวณย่านเมืองเก่า ● ปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ตามแนวเส้นทางเข้าสู่เมือง พัฒนาภูมิทัศน์ สร้างร่มเงาตามแนวถนน ทางเท้า สร้างจุดหมายตา โดยเลือกพันธุ์ไม้ที่มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของเมืองเก่า หรือที่เป็นต้นไม้ประจำจังหวัดเพชรบุรี เช่น ต้นหว้า Syzygium cumini (Linn.) Skeets . ● ป้ายโฆษณาและป้ายกิจกรรมเชิงพาณิชย์ที่ไม่เหมาะสม เป็นปัญหาต่อทัศนียภาพควรจำกัดขนาดและรูปลักษณะของป้ายประเภทต่าง ๆ ส่งเสริมการออกแบบป้ายที่ดี มีเอกลักษณ์ด้วยการประกาศเกียรติคุณ ● เปลี่ยนวัสดุพื้นผิวจราจรให้มีสีและสัมผัสที่แตกต่างจากถนนทั่วไป เพื่อให้รู้สึกถึงการมาถึงเมืองเก่า ● จัดให้มีอุปกรณ์สาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกและมีเอกลักษณ์ของเมืองเก่าแต่ละเมือง

ภาคผนวก

ผ๑. การรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๑) ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

จังหวัดเพชรบุรีซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย มีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในอดีตนับตั้งแต่ในช่วงประวัติศาสตร์ตอนต้น คือ สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖) แหล่งชุมชนโบราณที่สำคัญอยู่ในเขตอำเภอเขาย้อย ซึ่งเป็นแหล่งผลิตงานประติมากรรมหินที่สำคัญมากในช่วงเวลานั้น โดยแหล่งนี้ผลิตทั้งพระพุทธรูป ธรรมจักร กวางหมอบ (Indrawooth, ๒๐๐๘: ๓๐๗ – ๓๑๕)

นอกจากนี้ ยังพบแหล่งชุมชนโบราณสมัยทวารวดีอีกหลายแห่งที่มีความสัมพันธ์กัน โดยได้พบโบราณสถานที่สำคัญในเขตอำเภอชะอำคือ โบราณสถานทุ่งเศรษฐี ซึ่งเป็นเจดีย์สมัยทวารวดี (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี, ๒๕๔๓) และพบร่องรอยของชุมชนรอบภูเขาที่ตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด โดยมีโบราณสถานสำคัญคือ ถ้ำยายจูงหลาน ซึ่งมีภาพปูนปั้นศิลปะทวารวดีปรากฏอยู่ภายใน (ประเวช ตันตราภิรมย์, ๒๕๔๘) แต่ยังไม่พบชุมชนโบราณสมัยทวารวดีที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ (ดังเช่น เมืองนครปฐมโบราณ เมืองอู่ทอง หรือเมืองคูบัว) ในเขตจังหวัดเพชรบุรี

ในช่วงสมัยทวารวดีนั้น ไม่อาจทราบได้ว่าพื้นที่บริเวณเมืองเก่าเพชรบุรีในเขตอำเภอเมืองได้เกิดกิจกรรมอะไรขึ้นบ้าง เพราะพบเพียงประติมากรรมไม่กี่ชิ้นในเขตเมืองนี้ ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีบริเวณเมืองเก่าเพชรบุรีปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงที่อารยธรรมขอมในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้แพร่เข้ามาในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (ทรงครองราชย์ราวปี พ.ศ. ๑๗๒๔ – หลังปี พ.ศ. ๑๗๖๑) ดังจารึกปราสาทพระขรรค์ ประเทศกัมพูชา ได้กล่าวถึงพระราชประวัติของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งในตอนหนึ่งกล่าวถึงชื่อบ้านเมืองอันเป็นที่ประดิษฐานพระชัยพุทธมหานาถจำนวน ๒๓ แห่ง ในจำนวนนี้มี *ศรีชยวัชรปุรี* (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ๒๕๑๐: ๕๖) ซึ่งคือเมืองเพชรบุรี (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ๒๕๓๕ : ๒๐๘ ; สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ๒๕๔๓: ๒๒๙ – ๒๓๒)

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดภายหลังจากการแพร่เข้ามาของอารยธรรมขอม ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ประกอบด้วย มีการสร้างเมืองตามแบบขอม เช่น การมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส มีการก่อสร้างปราสาทในศิลปะขอมแบบบายน โดยเมืองเก่าเพชรบุรีมีโบราณสถาน “วัดกำแพงแลง” (จารึก วิไลแก้ว ๒๕๓๔) และมีการสร้างรูปเคารพตามคติพุทธศาสนามหายาน โดยเฉพาะประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบแล้วหลายองค์ และยังได้พบรูป “พระอวโลกิเตศวรเปล่งรัศมี” ที่วัดกำแพงแลงเมืองเพชรบุรี (กรมศิลปากร, ๒๕๐๙: ๓๙)

อนึ่ง ที่เมืองเพชรบุรีนั้น ปรากฏร่องรอยของแนวคูเมืองกำแพงเมืองที่มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส มีความยาวด้านละประมาณ ๑ กิโลเมตร โดยใช้แม่น้ำเพชรบุรีเป็นคูเมืองด้านตะวันตก (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๓๘: ๕๖๓) ซึ่งจากลักษณะของผังเมืองนี้อาจสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างขึ้นในช่วงที่อารยธรรม ขอมโบราณแพร่เข้ามา แต่ปัจจุบันเราสังเกตไม่พบร่องรอยของคูเมืองกำแพงเมืองอย่างชัดเจน ซึ่งถ้าหากเคยมีอยู่ก็มีความเป็นไปได้ว่าคงถูกทำลายลงแล้ว เนื่องจากการเป็นเมืองสำคัญทั้งในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และการใช้พื้นที่ซ้อนทับในปัจจุบัน

ได้พบชื่อ “เพชรบุรี” ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ดังความว่า *“.... เบื้องหัวนอน รอดคนที พระบางแพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็น ที่แล้ว...”* (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗: ๒๐) นอกจากนี้ในจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์หยวน รัชกาลพระเจ้าหงวนสีโจ๊ว ปี พ.ศ. ๑๘๓๗ ได้กล่าวถึง *“กัมจูยือตังแห่งเมืองปักชิกปูลี ส่งทูตมาถวายเครื่องบรรณาการ”* โดยสันนิษฐานว่า “เมืองปักชิกปูลี” นี้น่าจะตรงกับเมืองเพชรบุรี และในปี พ.ศ. ๑๙๓๔ รัชกาลพระเจ้าฮ่งบู้ก็มีบันทึกระบุว่า “ประเทศริวกิวสยามเปียกสิกโปปลี้ กัศมิระเข้าถวายบรรณาการ” ซึ่งคาดว่า “เปียกสิกโปปลี้” ก็คือเพชรบุรี (กรมวิชาการ, ๒๕๓๖: ๗) อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเมืองเพชรบุรีในช่วงสมัยสุโขทัย

บทบาทของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยานั้นมีฐานะเป็นหัวเมืองฝ่ายตะวันตก โดยเป็นเมืองท่าค้าขายกับหัวเมืองทางใต้ และเป็นเมืองหน้าด่านที่พม่าใช้เป็นเส้นทางยกทัพเข้าตีกรุงศรีอยุธยา (กรมศิลปากร ๒๕๓๒ : ๗) ประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีจึงค่อนข้างผูกพันอยู่กับการสงครามของกรุงศรีอยุธยากับประเทศใกล้เคียงทั้งพม่าและกัมพูชาในช่วงปี พ.ศ. ๒๑๐๐ - พ.ศ. ๒๓๑๐ (เรื่องเดียวกัน: ๗; กรมวิชาการ, ๒๕๓๖: ๘ – ๑๑) และด้วยความที่เพชรบุรีเป็นบ้านเกิดของสมเด็จพระสังฆราชแตงโม วัดวาอารามต่าง ๆ จึงถูกสร้างขึ้นหรือได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายแห่งในช่วงสมัยอยุธยา อันถือเป็นแหล่งบ่มเพาะงานช่างที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นภายนอกราชธานี ที่เรียกว่า “สกุลช่างเมืองเพชร” แหล่งโบราณคดีหรือแหล่งศิลปกรรมประเภทวัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเกาะแก้วสุทธาราม วัดไผ่ล้อม วัดสระบัว เป็นต้น

ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เพชรบุรียังคงมีบทบาททางการศึกสงคราม จนกระทั่งรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงโปรดฯ ให้สร้างพระราชวัง “พระนครคีรี” ขึ้นบนเขามหาสวรรค์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๒ (กรมศิลปากร, ๒๕๓๒: ๘) และรัชกาลที่ ๕ ยังได้เสด็จมาประทับที่พระนครคีรีเสมอ ๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๕๓ จึงทรงโปรดฯ ให้สร้าง “พระราชวังบ้านปืน” หรือ “พระรามราชนิเวศน์” ขึ้น โดยสร้างแล้วเสร็จในรัชกาลที่ ๖ แต่พระองค์ไม่ค่อยเสด็จมาประทับ ต่อมารัชกาลที่ ๗ จึงพระราชทานให้เป็นโรงเรียนผู้กำกับลูกเสือในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นหน่วยงานของทหารจวบจนถึงปัจจุบัน

๒) โบราณสถาน

ตัวเมืองเก่าเพชรบุรีตั้งอยู่สองฝั่งของแม่น้ำเพชรบุรี มีโบราณสถานเก่าแก่อยู่หลายแห่ง นับตั้งแต่สมัยที่ปรากฏอิทธิพลอารยธรรมขอมโบราณ และมีการอยู่อาศัยมากขึ้นในสมัยอยุธยาจวบจนถึงปัจจุบัน แหล่งโบราณสถานในเขตเมืองประกอบด้วย

๒.๑) วัดกำแพงแลง

วัดกำแพงแลง หรือวัดเทพปราสาทศิลาแลง ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าราบ ห่างจากแม่น้ำเพชรบุรีมาทางตะวันออกราว ๑ กิโลเมตร ชื่อ “กำแพงแลง” เป็นชื่อที่ผู้คนสมัยหลังเรียกตามลักษณะที่เห็น เพราะภายในวัดมีปราสาทขอมก่อด้วยศิลาแลงและมีกำแพงศิลาแลงล้อมรอบ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘

จากการขุดแต่งของกรมศิลปากรได้พบชิ้นส่วนประติมากรรมศิลปะขอมสมัยบายน ได้แก่ พระพุทธรูปนาคปรก พระโพธิสัตว์อวโลกิเศวร (จารึก วิไลแก้ว, ๒๕๓๔; สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ๒๕๔๓: ๑๖๗)

ด้วยเหตุนี้ปราสาทวัดแพงแลงจึงเป็นศาสนสถานในพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งมีอายุการก่อสร้างเก่าแก่ที่สุดในเมืองเก่าเพชรบุรี

๒.๒) วัดมหาธาตุวรวิหาร

ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าราบ ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเก่าเพชรบุรี เชื่อกันว่าวัดนี้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา พื้นที่ภายในวัดแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส (ด้านทิศเหนือ) และเขตสังฆาวาส (ด้านทิศใต้) โดยมีตำแหน่งที่สำคัญที่สุดอยู่ในเขตพุทธาวาสคือ ปรางค์ประธาน ซึ่งมี ๕ ยอด มีความสำคัญมากในฐานะศูนย์กลางของเมือง ดังจะเห็นได้จากคตินิยมในการสร้างปรางค์หรือพระมหาธาตุไว้ใจกลางเมือง ที่แพร่หลายในสมัยอยุธยาตอนต้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าปรางค์ประธานนี้คงสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น สอดคล้องกับการปรากฏชื่อเมืองเพชรบุรีนี้ในจารึกสมัยสุโขทัยและในเอกสารจีน อีกทั้งปรางค์องค์นี้ ก็ไม่น่าจะมีอายุเมื่อแรกสร้างเก่าไปถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ที่มีอิทธิพลอารยธรรมขอมโบราณปรากฏขึ้น ด้วยศูนย์กลางของชุมชนในระยะนั้นคงอยู่ที่ปราสาทวัดกำแพงแลง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๖ รัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดฯ ให้ก่อเสริมปรางค์อีกครั้งหนึ่ง โดยทำเป็นยอดตัดตรง ทว่าก็หักพังลงมาอีก ในชั้นหลังชาวเมืองเพชรบุรีจึงได้ช่วยกันปฏิสังขรณ์ โดยมี พระสุวรรณมุรี (ชิด) เจ้าอาวาสในขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการ ซึ่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕: ๕๒)

๒.๓) วัดใหญ่สุวรรณาราม

วัดใหญ่สุวรรณารามเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ริมถนนพงศ์สุริยา ตำบลท่าราบ ไม่มีประวัติการสร้างชัดเจน แต่เชื่อกันว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดใหญ่” เพราะวัดนี้มีอาณาบริเวณกว้างขวางใหญ่โต เมื่อสมเด็จพระสังฆราชแตงโมได้มาบูรณปฏิสังขรณ์จึงมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดสุวรรณาราม” ตามชื่อสมณศักดิ์ของสมเด็จพระสังฆราชแตงโมว่า “พระสุวรรณมุนี” ต่อมาจึงเรียกรวมกันเป็น “วัดใหญ่สุวรรณาราม” (จำนงค์ ศรีนวล, ๒๕๒๗: ๑๑)

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการปฏิสังขรณ์วัดใหญ่และสร้างถาวรวัตถุเพิ่มเติม ทั้งหอระฆัง หอสวดมนต์ ศาลา ซุ้ม และระเบียงคด ทั้งนี้พระองค์ได้ทรงตรัสชมเชยงานศิลปกรรมที่วัดใหญ่ไว้ในคราวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรีปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ความว่า *“...ผ่านหน้าวัดกำแพงแลง มาหยุดที่วัดใหญ่สุวรรณาราม ซึ่งเป็นที่ฉันชอบใจฝีมือช่างในวัดนั้น บรรดาฝีมือที่ทำทุกอย่างปรากฏเป็นช่างหลวง ได้ทำอย่างวิเศษ ตั้งแต่เสาเม็ดทรงมันมุมกำแพงเป็นต้น...”* (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕: ๒) นับได้ว่าวัดใหญ่สุวรรณารามเป็นแหล่งศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่ทรงคุณค่าที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองเก่าเพชรบุรีและของประเทศไทย

๒.๔) วัดเกาะแก้วสุทธาราม

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรีที่ตำบลท่าราบ ชาวบ้านเรียกว่า “วัดเกาะ” เนื่องจากเดิมวัดนี้มีสภาพเป็นเกาะกลางลำน้ำเพชรบุรี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย รัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (ครองราชย์ปี พ.ศ. ๒๒๗๕ – ๒๓๐๑) ด้วยมีตัวอักษรเขียนที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ ระบุปี พ.ศ. ๒๒๗๗

ถาวรวัตถุที่สำคัญภายในวัด ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ทรงเครื่อง เจดีย์ราย ศาลาการเปรียญ กุฏิสามห้อง ศาลาท่าน้ำ และพิพิธภัณฑ์ของวัด (ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดี และ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี, ๒๕๔๓: ๘๖ – ๙๕) โดยศิลปกรรมที่ทรงคุณค่าที่สุดคือ โบสถ์ และจิตรกรรมฝาผนังภายใน ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗

๒.๕) วัดไผ่ล้อม

ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าราบ เป็นวัดร้างที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ปัจจุบันเหลือเพียงโบสถ์เก่าที่พังไปแล้วครึ่งหลัง กับวิหารที่เป็นซุ้มพระหลังเล็ก ๆ และเจดีย์ทรงเครื่อง คุณค่าทางศิลปกรรมของวัดไผ่ล้อมอยู่ที่ลวดลายปูนปั้นประดับผนังของโบสถ์ ซึ่งสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงบันทึกรายงานการสำรวจวัดไผ่ล้อมไว้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ว่า *“เวลา ๕ โมงบ่ายเศษ เลิกงานออกจากวัดเดินเที่ยวเล่น แวะวัดไผ่ล้อม ดูลายปั้นหลังโบสถ ทีจะเปนเรื่องปฐมสมโพธิ์ ตอกไว้ที่ผนังห้องหลังโบสถเต็ม แต่หักพังเสียมากแล้ว...”* (สมเด็จฯเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ๒๕๑๖: ๑๓)

๒.๖) วัดสระบัว

ตั้งอยู่เชิงเขามหาสวรรค์หรือเขาวังด้านทิศตะวันออก ตำบลคลองกระแชง ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างวัด แต่จากหลักฐานงานศิลปกรรมที่พบสันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา (ถนอมศักดิ์ แจ่มวิมล, ๒๕๓๗: ๓๕ – ๓๖) ประกอบด้วย โบสถ์ ฐานใบเสมา เจดีย์ทรงปรางค์ และซุ้มกำแพงแก้ว วัดสระบัวเป็นแหล่งศิลปกรรมที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือชั้นยอดของช่างปูนปั้นเมืองเพชร

๒.๗) วัดเขาบันไดอิฐ

วัดเขาบันไดอิฐอยู่ทางตะวันตกของเมืองเพชรบุรี บนยอดเขาซึ่งสูงประมาณ ๑๖๐ เมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย สถาปัตยกรรมสำคัญของวัดคือ โบสถ์และวิหารที่ตั้งอยู่ในแนวเดียวกัน มีเจดีย์องค์หนึ่งตั้งอยู่ตรงกลาง งานศิลปกรรมที่โดดเด่นของวัดเขาบันไดอิฐซึ่งถือว่าเป็นฝีมืออันงดงามของสกุลช่างเมืองเพชรคือ ลายปูนปั้นที่หน้าบันของโบสถ์ ซึ่งเป็นภาพครุฑประกอบกับลายพุ่ม และ ลายกนกก้านขดช่อหางโต

๒.๘) วัดพระพุทธไสยาสน์

วัดพระพุทธไสยาสน์ หรือ วัดพระนอน ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเขาวัง สันนิษฐานว่าพระพุทธไสยาสน์ที่ประดิษฐานในวิหารของวัดนี้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ขนาดขององค์พระมีความยาว ๒๑ วา ๑ ศอก ๑ คืบ ๗ นิ้ว (ราว ๔๓ เมตร) เข้าใจว่าแต่เดิมคงอยู่กลางแจ้ง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้สร้างพระนครคีรีขึ้น จึงรับสั่งให้สร้างหลังคาเพื่อกันแดดกันฝนให้กับพระนอน แล้วในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงมีการสร้างวิหารคลุมองค์พระนอนดังที่เห็นในปัจจุบัน (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕: ๔๒ – ๔๓)

๒.๙) วัดพลับพลาชัย

วัดพลับพลาชัย เชื่อกันว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย วัดนี้เคยเป็นที่ประชุมกองทัพและที่ฝึกอาวุธของเหล่าทหาร และเคยเป็นที่ตั้งพลับพลาที่ประทับริมน้ำของพระมหากษัตริย์ สิ่งที่น่าสนใจ คือ พระประธานในโบสถ์เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นแบบศิลปะสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีงานแกะสลักไม้ บานประตูโบสถ์เป็นฝีมือช่างเมืองเพชรในสมัยรัชกาลที่ ๖ – ๗ ซึ่งมีลวดลายสลักที่วิจิตรงดงาม

๒.๑๐) วัดมหาสมณาราม

วัดมหาสมณาราม หรือ วัดเขาวัง ตั้งอยู่เชิงเขาวัง ตำบลคลองกระแชง เป็นวัดโบราณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งวัด และพระราชทานนามว่า “วัดมหาสมณาราม” ภายในโบสถ์ของวัดมีงานศิลปกรรมสำคัญในช่วงรัชกาลที่ ๔ คือ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งเขียนโดยขรัวอินโข่งจิตรกรเอกในสมัยนั้น ภาพเด่นเป็นภาพเขียนเกี่ยวกับการไปนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การไปนมัสการพระพุทธบาทที่สระบุรี พระปฐมเจดีย์ที่เมืองนครไชยศรี (นครปฐม) พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช รวมทั้งภาพทิวทัศน์ของพระนครคีรี เป็นต้น (พนิตา ปั้นเทียน, ๒๕๒๖)

๓) องค์ประกอบเมือง

๓.๑) กำแพงเมือง คูเมือง

เมืองเพชรบุรีมีร่องรอยของแนวกำแพงเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส มีความยาวด้านละประมาณ ๑ กิโลเมตร โดยมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นคูเมืองด้านตะวันตก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงที่อารยธรรมขอมโบราณ แต่ปัจจุบันไม่พบร่องรอยของคูเมืองกำแพงเมืองอย่างชัดเจน เนื่องจากการใช้พื้นที่ซ้อนทับพื้นที่เมืองโบราณอยู่ในปัจจุบัน

๓.๒) ป้อม ประตูเมือง ไม่มีหลักฐานปรากฏ

๓.๓) ใจกลางเมือง (สะดือเมือง)

สะดือเมือง ประกอบด้วยศาลหลักเมืองซึ่งเดิมสร้างตรงใจกลางเมือง ในตำบลท่าราบ และมีเสาชิงช้าในบริเวณหน้าวัดเพชรพลี (ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นหมู่บ้านพราหมณ์) ปัจจุบันได้รื้อฟื้นสร้างเสาชิงช้าขึ้นใหม่ในบริเวณวัดเพชรพลี ส่วนโบสถ์พราหมณ์ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังวัดสนามพราหมณ์นั้นปัจจุบันไม่ปรากฏสภาพให้เห็นแล้ว

๓.๔) วัด

เมืองเก่าเพชรบุรีมีวัดกำแพงแลง ซึ่งมีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ภายในกำแพงเป็นที่ตั้งของปราสาทขอมก่อด้วยศิลาแลงจำนวน ๔ หลัง ปราสาท ๓ หลังด้านหน้าวางตัวเรียงกันในแนวเหนือ – ใต้ โดยปราสาทประธานมีขนาดใหญ่กว่า ส่วนปราสาทหลังที่ ๔ ตั้งอยู่ด้านหลังของปราสาทประธาน และมีโคปุระหรือซุ้มประตูทางเข้า ๑ หลังทางด้านตะวันออก แม้ว่าตัวสถาปัตยกรรมจะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยหลังลงมาอย่างมากแล้ว แต่จากลักษณะของการก่อสร้าง โดยเฉพาะการทำหน้าต่างหลอกที่ซุ้มประตูหรือโคปุระที่ทำเป็นรูปทึบครึ่งหนึ่งลูกกรงครึ่งหนึ่งนั้น จัดเป็นลักษณะของศิลปะขอมสมัยบายน ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อย่างแท้จริง (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ๒๕๔๗: ๒๗) นอกจากนี้ยังพบรูปเคารพตามคติพุทธศาสนามหายาน โดยเฉพาะประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ด้วยเหตุนี้ปราสาทวัดกำแพงแลงจึงถือเป็นศาสนสถานที่สำคัญของเมืองศรีชยวัชรปุรี ซึ่งปรากฏชื่ออยู่ในจารึกปราสาทพระขรรค์สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

วัดมหาธาตุวรวิหาร เป็นศูนย์กลางของเมืองและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เชื่อกันว่าวัดนี้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ปรางค์ประธานมี ๕ ยอด มีโบสถ์และวิหารขนาดใหญ่ และภายในวิหารมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยอยุธยา โดยมีศิลาธรรมจักรสมัยทวารวดี ๑ วงตั้งอยู่ทางด้านหน้า ใกล้กับวิหารมีอาคารประดับด้วยภาพปูนปั้นที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของสกุลช่างเมืองเพชร ซึ่งเป็นผลงานช่าง

ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ฝาผนังภายในวิหารเขียนภาพจิตรกรรมเป็นภาพเทพชุมนุม พุทธประวัติ และมหาชาติชาดก แต่ภาพเหล่านี้ได้รับการเขียนขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ – ๒๔๖๖ (เรื่องเดียวกัน: ๕๓) ส่วนหน้าบันของพระวิหารนั้นปั้นปูนเป็นรูปนารายณ์ทรงสุบรรณ ทั้งยังมีอาคารใกล้ ๆ กับวิหารที่มีภาพปูนปั้นที่แสดงให้เห็นถึงความชำนาญ ความคิด หรือมุมมองในการสร้างสรรค์ผลงานของช่างเมืองเพชร

วัดในสมัยอยุธยาตอนกลางมีขนาดไม่ใหญ่โตเหมือนสมัยอยุธยาตอนต้น ใช้ระบบผนังรับน้ำหนัก ผนังด้านข้างจึงทึบไม่มีหน้าต่าง ได้แก่ วัดใหญ่สุวรรณาราม ซึ่งมีสถาปัตยกรรมสำคัญ คือ โบสถ์ และศาลาการเปรียญ ส่วนศิลปกรรมนั้นเป็นจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ที่มีความงดงามและมีอายุเก่าแก่ที่สุดในเมืองเพชรบุรี

โบสถ์ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นอาคารสมัยอยุธยา มีประตูทางเข้าทั้งด้านหน้าและหลัง ด้านข้างโบสถ์มีเสาพาไลรองรับชั้นหลังคา แต่ผนังด้านข้างนี้ไม่มีช่องหน้าต่าง หน้าบันเป็นปูนปั้นทางด้านตะวันออกเป็นลายก้านขดและช่อหางโตล้อมรอบตัวครุฑที่อยู่ตรงกลาง ส่วนหน้าบันด้านตะวันตกทำเป็นลายกนกเปลวและช่อหางโตล้อมรอบตัวเทพขี่อสูร ภายในโบสถ์มีเสาเหลี่ยมจำนวน ๑๒ ต้น รองรับเครื่องบนของตัวโบสถ์ บัวหัวเสาแต่ละต้นเป็นบัวกลุ่ม ตัวเสาเขียนลายไทยปิดทองบนพื้นชาดสีแดง ซึ่งลวดลายเสาแต่ละต้นก็ไม่เหมือนกันเลย ดังที่อาจารย์ประยูร อุลุชาฎะ หรือ น. ณ ปากน้ำ เคยเขียนชมไว้ว่า *“...ที่น่าชมอย่างยิ่งก็คือลายไทยเขียนบนเสาในพระอุโบสถและศาลาการเปรียญ ฝีมือเดียวกันงามยิ่งนัก ลายแต่ละอันไม่ซ้ำแบบกันเลย มีการเปลี่ยนลายเชิงทุกอันจัดว่าเป็นฝีมือช่างเทวดา ...”* (น. ณ ปากน้ำ, ๒๕๑๒: ๑๔๘)

ผนังทั้ง ๔ ด้านของโบสถ์ไม่มีช่องหน้าต่าง จึงมีภาพจิตรกรรมอยู่เต็มผืนผนัง ผนังด้านข้างเขียนภาพเทพชุมนุมนั่งพนมมือเรียงแถว ๕ แถวหันหน้าเข้าหาพระประธาน เพื่อเป็นการถวายความเคารพสักการะและแสดงความยินดีต่อการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ส่วนผนังด้านหลังพระประธานเขียนลายดอกดวงบนพื้นสีน้ำตาลเข้มเพื่อขับสีทองของพระประธานให้ดูโดดเด่น ขณะที่ผนังด้านหน้าพระประธานเขียนภาพมารผจญ ส่วนบานประตูก็เขียนภาพทวารบาลอย่างวิจิตร โดยเฉพาะทวารบาลคู่ที่ประตูด้านหน้าของพระประธาน จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์นี้นับเป็นงานจิตรกรรมฝาผนังที่มีความงดงามและมีอายุเก่าแก่ที่สุดในเมืองเพชรบุรี สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในสมัยอยุธยา รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองลงมา (จำนงค์ ศรีนวล, ๒๕๒๗: ๑๔)

ส่วน ศาลาการเปรียญ ตั้งอยู่ด้านหลังโบสถ์ กล่าวกันว่าเดิมเป็นพระราชฐานของสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ) ที่พระราชทานให้กับสมเด็จพระสังฆราชแตงโม มีลักษณะเป็นเรือนไทยแบบอยุธยา มีขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร หลังคาทำลดหลั่นเป็นชั้นมุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วยด้านหน้าและหลังของส่วนหลังคาทำเป็นมุขประเจิด หน้าบันของมุขประเจิดเป็นไม้แกะสลักอย่างงดงาม ฝาผนังของศาลาเป็นฝาปะกน ด้านนอกเดิมเขียนลายทอง แต่ว่าลบเลือนมากทางวัดจึงทางสีแดงทับใหม่ทั้งหมด ระหว่างชายคาและฝาปะกนมีคันทวยรองรับที่สลักอย่างวิจิตร

ประตูทางเข้าศาลาการเปรียญมีบานไม้แกะสลัก ๕ ประตู โดยแกะสลักเป็นลายก้านขดแล้วปิดทอง ภายในศาลามีเสาแปดเหลี่ยม ๔๔ ต้น โดยมีการเขียนลายรดน้ำไม่ซ้ำกัน ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ บริเวณขื่อ แป และเพดานของศาลา เขียนเป็นลวดลายอย่างงดงาม ในศาลาหลังนี้ยังเป็นที่เก็บธรรมาสน์ ๒ หลังที่คาดว่าหลังหนึ่งทำมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ส่วนอีกหลังทำในสมัยรัชกาลที่ ๕ (เรื่องเดียวกัน: ๑๓)

สถาปัตยกรรมภายในวัดสมัยอยุธยาตอนปลายนั้น มีขนาดเล็ก ได้แก่ วัดเกาะแก้วสุทธาราม โดยโบสถ์ของวัดเกาะแก้วสุทธาราม มีลักษณะตามแบบศิลปะสถาปัตยกรรมอยุธยาตอนปลาย ได้แก่ ฐานลักษณะอ่อนโค้ง ไม่มีหน้าต่าง มีเสาพาไลรองรับชั้นหลังคา บัวหัวเสาเป็นบัวจงกล หน้าบันด้านตะวันออกของโบสถ์เป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ ส่วนด้านหลังทำเป็นรูปเทพพนม ภายในโบสถ์มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง ๔ ด้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๗ เป็นภาพเล่าเรื่องทางพุทธศาสนาที่สวยงามมีเอกลักษณ์อย่างยิ่ง

ลักษณะที่น่าสนใจสำหรับจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเกาะคือ ภาพวิทยาธรนั้นมีหลายชาติหลายภาษาทั้งฝรั่ง จีน แขกเปอร์เซีย รวมทั้งมีการเขียนภาพฝรั่งและแขกเปอร์เซียปะปนอยู่ในภาพพุทธประวัติด้วย อันแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของผู้คนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเข้ามาติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าหรือการศาสนาในช่วงนั้น (ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี, ๒๕๔๓: ๙๒)

คุณค่าทางศิลปกรรมของวัดไผ่ล้อมอยู่ที่ลวดลายปูนปั้นประดับผนังของโบสถ์ กลุ่มภาพปูนปั้นที่ผนังโบสถ์วัดไผ่ล้อม ประกอบด้วย ภาพรอยพระพุทธบาทบนเขาสุมนกูฏในลังกาทวีป ประกอบกับภาพจากเรื่องพุทธโฆสนิทานหรือตำนานพระสงฆ์ไทยไปลังกา ทั้งยังมีภาพอัฐมหาสถานและสัตตมหาสถาน คล้ายกับที่ปรากฏอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเกาะแก้วสุทธาราม นอกจากนี้รูปแบบของเจดีย์ทรงเครื่องที่วัดไผ่ล้อมก็มีลักษณะใกล้เคียงกับภาพเจดีย์ในจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเกาะแก้วสุทธาราม ซึ่งเขียนขึ้นในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (ครองราชย์ปี พ.ศ. ๒๒๗๕ – ๒๓๐๑) ดังนั้นอาจกำหนดอายุศิลปกรรมที่วัดไผ่ล้อมให้อยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลายได้

โบสถ์ของวัดสระบัวเป็นอาคารทรงไทย ก่ออิฐถือปูนขนาด ๕ ห้อง กว้าง ๒ ห้อง มีลักษณะของฐานแอ่นโค้ง คันทวยรอบรับชั้นหลังคาของโบสถ์วัดสระบัว มีลักษณะคล้ายกับคันทวยหน้าตั๊กแตนที่ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม ที่ด้านหลังของบานประตูและบานหน้าต่าง มีลายเขียนทองบนพื้นแดง และมีรูปทวารบาลและเซี่ยวกางตามแบบฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย (เรื่องเดียวกัน: ๓๗) นอกจากนี้หน้าบันของโบสถ์ยังปั้นปูนเป็นรูปพระนารายณ์ประทับยืนอยู่เหนืออสูร ประดับโดยรอบด้วยลายเถาช่อหางโต พื้นหน้าบันลงรักปิดกระจังหุงหรือกระจกเกรียบสีเขียวแก่ (ถนอมศักดิ์ แจ่มวิมล, ๒๕๓๗: ๗๐) สำหรับฐานใบเสมาของวัดสระบัวมีทั้งหมด ๘ ฐาน แต่ละฐานมีการปั้นปูนประดับเป็นรูปร่างและลวดลายต่าง ๆ อย่างวิจิตร ทั้งลายประจำยามก้ามปู ลายดอกจอก ลายดอกลำดวน ลายประจำยามลูกฟัก ลายกระจัง ลายบัวกลุ่ม ยักษ์แบก จีนแบก ฝรั่งแบก ครุฑแบก นรสิงห์แบก (เรื่องเดียวกัน: ๔๒ – ๕๕) ซึ่งได้พบลวดลายปูนปั้นที่งดงามเช่นนี้ประดับอยู่ที่เจดีย์ทรงปรางค์และซุ้มกำแพงแก้วด้วย วัดสระบัวจึงเป็นแหล่งศิลปกรรมที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือชั้นยอดของช่างปูนปั้นเมืองเพชร

นอกจากนี้วัดที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายในเมืองเพชรบุรียังมีอีกหลายวัด ได้แก่ วัดพลับพลาชัย วัดกุฎีดาว วัดธ่อเจริญธรรม วัดพรหมวิหาร วัดสมณาราม และวัดบันไดอิฐ เป็นต้น

๓.๕) วัง

พระนครคีรี เป็นพระราชวังซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๐๒ บนเขาสมณ เพื่อเป็นที่ประทับในฤดูร้อน โดยพระองค์ทรงโปรดฯ ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค ต่อมาคือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) เป็นแม่กองก่อสร้าง และทรงโปรดฯ ให้เรียกสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ บนเขาทั้ง ๓ ยอดนี้ว่า พระนครคีรี พระนครคีรีประกอบด้วย พระที่นั่งต่าง ๆ คือ พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ พระที่นั่งปราโมทย์มไหสวรรย์ พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาท พระที่นั่งราชธรรมสภา พระตำหนักสันถาคารสถาน หอพิมานเพชรมเหศวร หอจตุเวทปริตพงษ์ และหอชัชวาลเวียงชัย พระนครคีรีประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์บนยอดเขาสามยอดที่สำคัญคือ

ภูเขายอดกลาง เป็นที่ตั้งของพระธาตุจอมเพชรซึ่งเป็นองค์พระธาตุรูปฐานกลมองค์พระธาตุสูง ๑ เส้น ภายในฐานกลวงเป็นห้องกลมมีทางเข้าออกสี่ทาง และมีช่องทางที่สามารถเดินขึ้นบนฐานทักษิณอีกสี่ช่องทาง

ยอดเขาด้านตะวันออก เป็นที่ตั้งของวัดพระแก้วซึ่งมีพระแก้วผลึกเป็นพระประธานทรงให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นวัดประจำพระราชวังทำนองเดียวกับวัดพระแก้วที่กรุงเทพฯ ต่อมาเมื่อสิ้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทางการได้นำพระแก้วผลึกกลับคืนไปกรุงเทพฯ โดยเปลี่ยนพระพุทธรูปหินอ่อนประดิษฐานเป็นพระประธานแทน นอกจากนี้ ตรงหน้าโบสถ์วัดพระแก้ว ยังมีพระปรางค์แดงซึ่งเป็นพระปรางค์โปร่ง ภายในมีแท่นสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ชาวบ้านเรียกพระปรางค์นี้ว่า “เจดีย์แดง“

ยอดเขาด้านตะวันตก เป็นที่ตั้งของพระราชวังซึ่งมีพระที่นั่งและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครคีรี) พระที่นั่งปราโมทย์มไหศวรรย์ พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาท เป็นปราสาทสวยงามสูง ๗ วา ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปปั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระที่นั่งราชธรรมสภา ตำหนักสันฐาคารสถาน หอพิมานเพชรมเหศวร หอจตุเวทปริตพัจน์ หอชัชวาลเวียงชัย ซึ่งทรงโปรดฯ ให้สร้างไว้สำหรับการส่องกล้องทอดพระเนตรดวงดาวในตำราดาราศาสตร์ นอกจากนี้ยังมี อาคารสถานต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่ในราชการพระราชวังในขณะนั้น เช่น โรงม้า โรงรถราชวัลภาคาร ศาลาลูกขุน ศาลาด่านหน้า ฯลฯ

พระรามราชนิเวศน์ หรือ พระราชวังบ้านปืน ริมแม่น้ำเพชรบุรี เป็นพระราชวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อเสด็จประพาสจังหวัดเพชรบุรี โดยมีนายคาร์ล ดอห์ริง (Karl Siegfried Dohring) สถาปนิกชาวเยอรมนีเป็นผู้เขียนแบบ ดร.ไบเยอร์ ชาวเยอรมนี เป็นนายช่างก่อสร้าง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (พระยศขณะนั้น) ทรงควบคุมการก่อสร้าง และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมขุนนครสวรรค์ วรพินิต (พระยศขณะนั้น) ทรงควบคุมด้านการไฟฟ้า

พระรามราชนิเวศน์เป็นที่ตั้งของ พระที่นั่งศรเพ็ชรปราสาท ซึ่งเป็นที่ประทับยามหน้าฝน นายดอห์ริงได้เลือกสถาปนิก วิศวกร และมัณฑนากรเป็นชาวเยอรมันทั้งสิ้น เพื่อการทำงานให้มีศิลปะเป็นแบบเดียวกัน พระที่นั่งองค์นี้จึงมีรูปแบบศิลปะตะวันตกอย่างเต็มตัว ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงต้องการพระตำหนักแบบโมเดิร์นสไตล์ สถาปนิกจึงได้ออกแบบมาในลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเยอรมัน โดยได้แบบแผนมาจากตำหนักในพระราชวังของพระเจ้าไกเซอร์แห่งเยอรมันที่ทรงเคยประทับ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมพระตำหนักได้ใช้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบบาโรค (Baroque) และแบบอาร์ตนูโว (Art Nouveau) หรือที่เยอรมันเรียกว่าจุงเกนสติล (Jugendstil) ตัวพระตำหนักจะเน้นความทันสมัยโดยจะไม่มีลายปูนปั้นวิจิตรเหมือนอาคารในสมัยเดียวกัน พระตำหนักหลังนี้จะเน้นในเรื่องของความสูงของหน้าต่าง ความสูงของเพดานซึ่งกว้างเป็นพิเศษ ทำให้พระตำหนักดูใหญ่โต สง่างาม แผนผังของตัวอาคารสร้างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมสวนหย่อม มีสระน้ำพุตั้งอยู่ตรงกลาง ส่วนที่ประทับเป็นตึกสองชั้นขนาดใหญ่ หลังคาทรงสูงรูปโดม ภายในเป็นโถงสูงมีบันไดโค้งขึ้นสู่ชั้นสองซึ่งจัดเป็นจุดเด่นของพระตำหนัก

๓.๖) ถนน

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการสร้างถนนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรีถึงพระนครคีรี เช่น ถนนราชวิถี ถนนชีสะอินทร์ ถนนบันไดอิฐ ถนนดำเนินเกษม ถนนคีรีรัฐยา และมีการสร้างสะพานช้างข้ามแม่น้ำไปยังฝั่งตะวันออกของเมือง ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการสร้างถนนเพิ่มเติมทั้งด้านตะวันตกและทางด้านตะวันออกของเมือง สร้างทางรถไฟสายกรุงเทพ – เพชรบุรี จึงมีการสร้างบ้านพักข้าราชการชั้นสูงตามแนวถนนราชวิถีและถนนราชดำเนินตอนต้น ส่วนอาคารเรือนแถวไม้เริ่มกระจายออกไปทางฝั่งตะวันออกริมแม่น้ำแถวถนนพานิชเจริญ ถนนมาตยาวงศ์ และในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีการสร้างถนนทางฝั่งตะวันออกเพิ่มเติม

๓.๗) ตลาด ย่านการค้า ชุมชน

พบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้แก่ เรือนแถวไม้ชั้นเดียวและ ๒ ชั้น มีระเบียงด้านหน้า รวมทั้งตึกแถว ๒ ชั้นที่สร้างจากดินก่ออิฐฉาบปูน มีลักษณะเฉพาะต่างจากตึกแถวในปัจจุบัน เรียงตัวไปตามถนนสายสำคัญ คือ ถนนหน้าวัดมหาธาตุ ถนนดำเนินเกษมจากบริเวณสะพานช้างลงมาถึงถนนท่าสงฆ์ ถนนบริพัตร ถนนมาตยาวงศ์ลงมาจนถึงหน้าวัดเกาะแก้วสุทธาราม ส่วนบ้านเรือน (ของคหบดีและชุนนาง) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวมีบริเวณกว้างในรูปแบบ เรือนปั้นหยา และเรือนมนิลา โดยสันนิษฐานได้ว่าชุมชนเมืองเพชรบุรีในสมัยรัชกาลที่ ๕ อาศัยหนาแน่นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรีทั้งสองฝั่ง โดยมีศูนย์กลางสองแห่งคือบริเวณหน้าวัดมหาธาตุและบริเวณถนนพานิชเจริญรวมทั้งถนนมาตยาวงศ์ โดยปรากฏเป็นตึกแถวสองชั้น อย่างไรก็ตามอาคารสมัยรัชกาลที่ ๔ – รัชกาลที่ ๖ เหล่านี้ในปัจจุบันเหลืออยู่ไม่มาก เพราะอาคารไม้ส่วนใหญ่เสียหายจากไฟไหม้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ที่บริเวณถนนชีสะอินทร์จรดถนนราชดำเนิน และจากถนนราชดำเนินจรดถนนราชวิถี และจากไฟไหม้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ในบริเวณระหว่างถนนพานิชเจริญ และถนนมาตยาวงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๗ มีการสร้างตึกแถวของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และสำนักงานราชพัสดุ ในบริเวณ ริมถนนพานิชเจริญ ทำให้ศูนย์กลางเศรษฐกิจของเมืองเคลื่อนตัวจากตลาดเก่าหน้าวัดมหาธาตุ ไปยังย่านตลาดใหม่อย่างถาวร ๓ แห่ง คือ ตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตลาดผ้า และตลาดเทศบาล

โดยองค์ประกอบเมืองทั้งหมดเมื่อผ่านการรับรู้ตามทฤษฎี Image of the City (Kevin Lynch ๑๙๖๐) แล้วพบว่า เส้นทาง (path) และ ขอบ (edge) ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ คือ แม่น้ำเพชรบุรี และอาคารเรือนไม้เก่ามีลักษณะทรงไทยเฉพาะตัว (ดังรูป) เส้นทาง (path) ที่เป็นถนนที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์คือเส้นทางถนนหน้าวัดมหาธาตุ ถนนดำเนินเกษมจากบริเวณสะพานช้างลงมาถึงถนนท่าสงฆ์ ถนนบริพัตร ถนนมาตยาวงศ์ลงมาจนถึงหน้าวัดเกาะแก้วสุทธาราม เนื่องจากมีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในรูปแบบเรือนแถว

ตึกแถวเก่าเรียงรายเป็นขอบ (edge) อย่างเห็นได้ชัด แม้จะมีตึกแถวสมัยใหม่แทรกตัวอยู่ในบริเวณตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตลาดผ้า และตลาดเทศบาลก็ตาม โดยกลุ่มตึกแถวสมัยใหม่ได้กระจุกตัวจนเป็นย่านพาณิชยกรรมหลักของเมืองทางทิศตะวันออก โดยมีกิจกรรมคึกคักด้านการจราจรขนส่งในลักษณะของ node ในบริเวณตลาดสด ส่วนด้านตะวันตกเป็นย่านสถานที่ราชการ และย่านพักอาศัย จุดหมายตาที่สำคัญของเมืองคือ พระนครคีรี และปรางค์ประธาน ๕ ยอดในวัดมหาธาตุวรวิหาร นอกจากนี้การสร้างสรรค์ประติมากรรมปูนปั้นเป็นแนวยาวในคลองบัว ทำให้ถนนราชดำเนินเป็นเส้นทาง (path) ที่มีขอบ (edge) ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ แต่ภูมิทัศน์โดยรวมยังไม่ได้รับการปรับปรุง

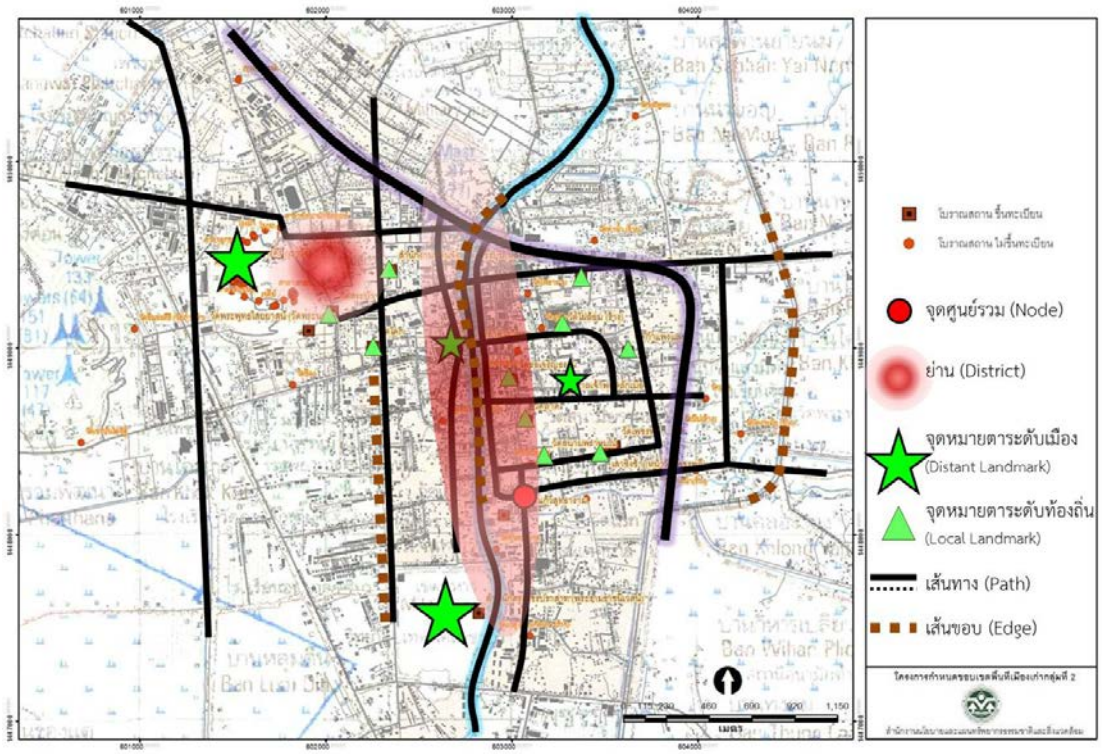

แผนที่ ผ๑ แผนที่แสดงจินตภาพของเมืองเก่าเพชรบุรี

พระนครคีรี

แม่น้ำเพชรบุรี

วัดมหาธาตุวรวิหาร

วัดใหญ่สุวรรณาราม

วัดไผ่ล้อม

ตลาดย่านการค้าและชุมชน

รูปที่ ผ๑ – ผ๖ องค์ประกอบของเมืองเก่าเพชรบุรี

ผ๒. การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าโบราณสถานและสถานที่สำคัญ

จากการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ – โบราณคดี คุณค่าด้านความเก่าแก่ (อายุ) คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม-ศิลปกรรม และ สภาพอาคาร รวมทั้งคุณค่าด้านการเป็นองค์ประกอบของเมืองเก่า ของโบราณสถานและสถานที่สำคัญโดยผู้เชี่ยวชาญ จึงสามารถให้คะแนนคุณค่าด้านต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ผ๑ การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าด้านต่าง ๆ ของโบราณสถานและสถานที่สำคัญของเมืองเก่าเพชรบุรี

ลำดับ	สถานที่		คุณค่าด้านต่าง ๆ										คะแนน	ศักยภาพ
			ประวัติศาสตร์		อายุ		สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม		องค์ประกอบของเมือง		สภาพอาคาร			
	ค่าน้ำหนัก		๕		๑		๔		๒		๓			
			คะแนนค่า	คะแนนค่า × น้ำหนักค่า	คะแนนค่า	คะแนนค่า × น้ำหนักค่า	คะแนนค่า	คะแนนค่า × น้ำหนักค่า	คะแนนค่า	คะแนนค่า × น้ำหนักค่า	คะแนนค่า	คะแนนค่า × น้ำหนักค่า		
๑	กำแพงเมือง		๒	๑๐	๒	๒	๑	๔	๑	๒	๑	๓	๒๒	ต่ำ
๒	วัดวาอาราม													
	๒.๑	วัดกำแพงแลง	๓	๑๕	๓	๓	๓	๑๒	๓	๖	๒	๖	๔๒	สูง
	๒.๒	วัดมหาธาตุวรวิหาร	๓	๑๕	๓	๓	๓	๑๒	๓	๖	๓	๙	๔๕	สูง
	๒.๓	วัดใหญ่สุวรรณาราม	๓	๑๕	๓	๓	๓	๑๒	๓	๖	๓	๙	๔๕	สูง
	๒.๔	วัดเกาะแก้วสุทธาราม	๓	๑๕	๓	๓	๓	๑๒	๓	๖	๓	๙	๔๕	สูง
	๒.๕	วัดไผ่ล้อม	๑	๕	๓	๓	๓	๑๒	๒	๔	๒	๖	๓๐	กลาง
	๒.๖	วัดสระบัว	๑	๕	๓	๓	๓	๑๒	๒	๔	๒	๖	๓๐	กลาง
	๒.๗	วัดเขาบันไดอิฐ	๑	๕	๓	๓	๓	๑๒	๒	๔	๓	๙	๓๓	กลาง
	๒.๘	วัดพระพุทธไสยาสน์	๒	๑๐	๒	๒	๓	๑๒	๒	๔	๒	๖	๓๔	กลาง
	๒.๙	วัดพลับพลาชัย	๑	๕	๑	๑	๒	๘	๑	๒	๒	๖	๒๒	ต่ำ
	๒.๑๐	วัดมหาสมณาราม	๒	๑๐	๒	๒	๓	๑๒	๒	๔	๓	๙	๓๗	สูง
๓	พระราชวัง													
	๓.๑	พระนครคีรี	๓	๑๕	๓	๓	๓	๑๒	๓	๖	๓	๙	๔๕	สูง
๔	ชุมชนตลาด													
	๔.๑	ตลาดบกหน้าวัดมหาธาตุ	๑	๕	๑	๑	๒	๘	๓	๖	๑	๓	๒๓	ต่ำ
	๔.๒	ตึกแถวสองชั้นริมถนนพานิชเจริญ	๑	๕	๑	๑	๒	๘	๓	๖	๑	๓	๒๓	ต่ำ
๕	บ้านเรือนไทยเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี		๑	๕	๑	๑	๓	๑๒	๒	๔	๒	๖	๒๘	กลาง

หมายเหตุ

- ค่าคะแนน ได้แก่ คะแนนมาก เท่ากับ ๓ คะแนนปานกลาง เท่ากับ ๒ และคะแนนน้อย เท่ากับ ๑
- ค่าน้ำหนักของคุณค่าด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ให้ค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ ๕ ด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม คือ ๔ ด้านสภาพอาคาร/สถานที่ คือ ๓ ด้านองค์ประกอบของเมือง คือ ๒ และด้านอายุ คือ ๑
- ค่าคะแนนศักยภาพ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ โบราณสถานหรือสถานที่มีศักยภาพสูง มีค่าคะแนน ๔๕ – ๓๖ ศักยภาพปานกลาง มีค่าคะแนน ๓๕ – ๒๖ และศักยภาพต่ำ มีค่าคะแนน ๒๕ – ๐

ผ๓. การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

๑) การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ครั้งที่ ๑

การจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ครั้งที่ ๑ ในประเด็นเรื่องขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรีจัดขึ้นในวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕ ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองเพชรบุรี เวลา ๑๓.๓๐ – ๑๖.๐๐ น.จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม ๔๒ คน ประกอบด้วย ปลัดเทศบาลเมืองเพชรบุรี ตัวแทนหน่วยราชการ หัวหน้าชุมชน นักวิชาการและประชาชนผู้สนใจทั่วไป รายละเอียดผลการประชุมโดยสรุป ดังต่อไปนี้

- มีการเปลี่ยนแปลงสภาพและการใช้ประโยชน์ของวัดและแหล่งโบราณสถานในเขตเมืองเก่าเพชรบุรีอย่างรวดเร็ว
- องค์ประกอบของเมืองเก่าควรเพิ่มองค์ประกอบของส่วนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นและวัดของศาสนาอื่นด้วย
- ขอบเขตเมืองเก่า ควรเพิ่มเติมบริเวณชุมชนมะม่วงซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดเกาะ คลองวัดเกาะ รวมถึงวัดที่เป็นแหล่งสร้างช่างเมืองเพชรด้วย และชุมชนหัวตลาด ตลาดเก่าและตลาดนัดด้วย

รูปที่ ผ๕ – ผ๘ บรรยากาศการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเมืองเก่าเพชรบุรี ครั้งที่ ๑

๒) การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนครั้งที่ ๒

การจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ครั้งที่ ๒ ในประเด็นเรื่องการตรวจสอบและปรับแก้ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเพชรบุรีจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชนครั้งที่ ๑ และนำเสนอแนวคิดและมาตรการการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าเพชรบุรี จัดขึ้นในวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองเพชรบุรี เวลา ๑๔.๐๐ – ๑๖.๓๐ น. มีผู้เข้าร่วมประชุม ๓๖ คน ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยราชการ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการอิสระ ผู้นำชุมชน หัวหน้าองค์กรอิสระท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนผู้สนใจทั่วไป รายละเอียดผลการประชุมโดยสรุป ดังต่อไปนี้

- เห็นด้วยการแนวทางและมาตรการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าเพชรบุรี
- ควรลดขนาดขอบเขตเมืองเก่าเพชรบุรีให้เล็กลง โดยในขอบเขตฝั่งตะวันออกควรจะอยู่ในแนวถนนโพธิ์การ้อง

รูปที่ ผ๙ – ผ๑๒ บรรยากาศการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเมืองเก่าเพชรบุรี ครั้งที่ ๒

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. ๒๕๐๙. “รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณสถานบริเวณสระโกสินารายณ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี.” ศิลปากร ๑๐, ๒ (กรกฎาคม) : ๓๕ - ๔๕.

_____. ๒๕๑๕. รวมเรื่องเมืองเพชรบุรี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ร้อยเอกเดชา ปริญญาจารย์ ณาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕).

_____. ๒๕๒๗. จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง ๗๐๐ ปี ลายสือไทย พุทธศักราช ๒๕๒๖).

_____. ๒๕๓๒. อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. (พิมพ์เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ทรงประกอบพิธีเปิดอุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี พ.ศ. ๒๕๓๒).

_____. ๒๕๓๖. เพชรในเพชรบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.

จรรยา มาณะวิท. ๒๕๒๑. “ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปล่งรัศมีจากปราสาทเมืองสิงห์.” ศิลปากร ๒๑, ๕ (มกราคม) : ๒๕ - ๒๙.

จารึก วิไลแก้ว. ๒๕๓๔. “วัดกำแพงแลง.” เมืองโบราณ ๑๗, ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม) : ๑๐๔ - ๑๖๐.

จำนงค์ ศรีนวล. ๒๕๒๗. วัดใหญ่สุวรรณาราม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

ถนอมศักดิ์ แจ่มวิมล. ๒๕๓๗. วัดสระบัว. กรุงเทพฯ : ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรม กองโบราณคดี.

ถนอมศักดิ์ แจ่มวิมล. ๒๕๑๒. เที่ยวชมศิลป. ธนบุรี : บางสะแกการพิมพ์.

ประเวช ตันตราภิรมย์. ๒๕๔๘. “ยายจูงหลาน หลักฐานใหม่ของทวารวดีในเมืองเพชร.” เมืองโบราณ ๓๑, ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม) : หน้าปกใน ๑ - ๔.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. ๒๕๒๐. การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม : เมืองเก่า ภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. หน้า ๑ – ๓๑.

นิจ หิญชนะนันท์. ๒๕๒๐. การอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมือง. ข่าวสารสำนักผังเมือง. ๓๓/๒๕๒๐ หน้า ๒๖ – ๒๙.

ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี. ๒๕๔๓. “ศิลปและสถาปัตยกรรม.” วัดเกาะ ตำบลท่าราบ จังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี : บริษัท เพชรภูมิการพิมพ์.

พนิตา ปั้นเทียน. ๒๕๒๖. “จิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถ วัดมหาสมณาราม จังหวัดเพชรบุรี.” สารนิพนธ์ ศศ.บ. โบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มยุรี วีระประเสริฐ. ๒๕๒๘. “คลองท่อม แหล่งอุตสาหกรรมทำลูกปัดและเมืองท่าขนถ่ายสินค้าสมัยโบราณ.” ใน ปัจจุบันของโบราณคดีไทย, ๔๐ - ๔๙. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์. ๒๕๔๘. จดหมายเหตุลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ๒๕๓๘. ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. ๒๕๑๖. จดหมายเหตุระยะทางไปมณฑลราชบุรี. กรุงเทพฯ : ศิวพร.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี. ๒๕๔๑. คูบัว ความสัมพันธ์กับชุมชนทวารวดีในบริเวณใกล้เคียง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

_____. ๒๕๔๓. "ทุ่งเศรษฐี" โบราณสถานทวารวดีชายฝั่งทะเลเพชรบุรี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ๒๕๑๐. "ศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗." ศิลปากร ๑๐, ๒ (กรกฎาคม) : ๕๒ - ๖๑.

_____. ๒๕๑๑. "ศิลปะทวารวดี ตอนที่ ๑." ศิลปากร ๑๑, ๕ (มกราคม) : ๓๔ - ๖๔.

_____. ๒๕๓๕. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. ๒๐๐๐. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

_____. ๒๕๔๗. ศิลปะสมัยลพบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล ป.จ.,ม.ป.ช.,ม.ว.ม. วันอังคารที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗).

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. ๒๕๔๓. กัมพูชาราชลักษมีถึงศรีชยวรมัน. กรุงเทพฯ : มติชน.

อัชฌวดี กมลาศน์ ณ อยุธยา. ๒๕๓๕. "การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและพัฒนาเมืองเพชรบุรี". วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Feiden, M. Bernard & Jokilehto, Jukka. ๑๙๙๓. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, Rome: ICCROM.

Goakes, J. Robert. ๑๙๘๗. How to Design the Aesthetics of Townscape, Australia: Boolarong Publications.

Holliday, John, C. ๑๙๗๓. British City Centre Planning in Holliday (ed.) City Centre Development: A Strategy of British City Centre Planning and Case Studies of Five City Centres, London: Charles Knight and Co.

Indrawooth, Phasook. ๒๐๐๘. "Recent Research on Dvaravati Cultural Workshop Sites in Petchaburi Province, Central Thailand." in Interpreting Southeast Asia's Past : monument, image and text, ๓๐๗ – ๓๑๕. Singapore : NUS Press.

Jessup, Helen Ibbitson and Thierry Zephir. ๑๙๙๗. Sculpture of Angkor and Ancient Cambodia Millennium of Glory. Washington : Thames and Hudson.

คณะอนุกรรมการกลั่นกรองและพิจารณาแผนการดำเนินงานในพื้นที่เมืองเก่า
ภายใต้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

๑.	นายวทัญญู ณ ถลาง	อนุกรรมการและที่ปรึกษา
๒.	รองศาสตราจารย์ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์	อนุกรรมการและที่ปรึกษา
๓.	นายบุญญวัฒน์ ทิพทัส	อนุกรรมการและที่ปรึกษา
๔.	นายมานิตย์ ศิริวรรณ	ประธานอนุกรรมการ
๕.	นายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติ	รองประธานอนุกรรมการ
๖.	เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
๗.	ผู้แทนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์	อนุกรรมการ
๘.	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๙.	ผู้แทนกรมส่งเสริมวัฒนธรรม	อนุกรรมการ
๑๐.	ผู้แทนกรมการท่องเที่ยว	อนุกรรมการ
๑๑.	ผู้แทนกรมทางหลวงชนบท	อนุกรรมการ
๑๒.	ผู้แทนกรมธนารักษ์	อนุกรรมการ
๑๓.	ผู้แทนกรมโยธาธิการและผังเมือง	อนุกรรมการ
๑๔.	ผู้แทนกรมศิลปากร	อนุกรรมการ
๑๕.	ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้อง	อนุกรรมการ
๑๖.	ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง	อนุกรรมการ
๑๗.	ผู้แทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๑๘.	ผู้แทนสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์	อนุกรรมการ
๑๙.	ผู้แทนสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
๒๐.	ผู้แทนสมาคมนักผังเมืองไทย	อนุกรรมการ
๒๑.	ผู้แทนสมาคมอิโคโมสไทย	อนุกรรมการ
๒๒.	นายสุวิชญ์ รัศมิภูติ	อนุกรรมการ
๒๓.	นางนิศานาท สถิรกุล	อนุกรรมการ
๒๔.	รองศาสตราจารย์ เอกรินทร์ อนุกูลยุทธธน	อนุกรรมการ
๒๕.	ผู้แทนชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยความเห็นชอบของประธานอนุกรรมการ	อนุกรรมการ
๒๖.	เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการและเลขานุการ
๒๗.	เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๘.	เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

รายชื่อผู้ดำเนินโครงการ
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม

ที่ปรึกษา

๑.	นายวิจารย์ สิมาฉายา	เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒.	นางรวีวรรณ ภูริเดช	รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๓.	นางดวงมาลย์ สินธุวนิช	ผู้อำนวยการกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม

คณะกรรมการดำเนินการจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีคัดเลือก

๑.	นางดวงมาลย์ สินธุวนิช	ผู้อำนวยการกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม
๒.	นายวีรนิต ฐานสุพร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๓.	นายประเสริฐ ศิรินภาพร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๔.	นางกิตติมา ยินเจริญ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๕.	นางสาวนิรมล มณีคำ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๖.	นายชาญวิทย์ ทองสัมฤทธิ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๗.	นางสาวสิริวรรณ สุโอฬาร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
๘.	นางสาวอรชุลี วิเชียรประดิษฐ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ

รายชื่อคณะผู้ศึกษา
ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑.	ผศ.ชัยชนะ แสงสว่าง	หัวหน้าโครงการ/ผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมือง
๒.	ผศ.ดร.ดุษฎี ทายตะคุ	ผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมและอนุรักษ์เมืองเก่า
๓.	อ.ดร.สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง	ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี
๔.	อ.ปารณ ชาตกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ชุมชน
๕.	นายณัฐวุธ กองสุทธิ	ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
๖.	นายพลพฤทธิ์ พนาสถิตย์	ผู้เชี่ยวชาญด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินและประเมินทรัพย์สิน